

Dominancia és barátságosság a Kulcsár-kihallgatáson

I. Elméleti áttekintés

Bevezetés

2005 augusztusában nagy port vert fel a sajtóban egy ügyészségi kihallgatásrészlet, Kulcsár Attila sikkasztással vádolt bróker kihallgatásának videófelvele. A kihallgatás hangneme kapcsán olyan kérdések fogalmazódtak meg, amelyek a jogtól és politikától függetlenül a nyelvészet (különösen a társalgáselemzés és a stilisztika) hatáskörét is érintik. A rendőri vagy bírósági kihallgatások elemzése, a hatalom és irányítás nyelvi tükröződése egyik kedvelt területe a társalgáselemzésnek, van tehát hagyománya és többé-kevésbé kialakult eszköztára is a Kulcsár-videó kapcsán felmerülő kérdések nyelvészeti vizsgálatának.

Az alábbi tanulmány célja, hogy a **dominancia és irányítás társalgási tükröződését** elemezve, nyelvészeti megközelítésben próbáljon megválaszolni néhányat a kihallgatással kapcsolatos kérdések közül. Ennek politikai vagy jogi szempontból nincs jelentősége – ahogy a HVG fogalmaz: a „hangnem, [...] a hangulat [...] kétségtelenül alkalmas arra, hogy a laikusokban megütközést keltsen, miközben voltaképpen mellékes” (HVG, aug. 20.). Ugyanakkor nyelvészeti szempontból érdekes lehet ezeknek a gyakorlati problémaként felvetődő, „élesben” feltett kérdéseknek a kapcsán egy átfogó elemzésben több lehetséges megközelítési módszert is bemutatni és kipróbálni. A dolgozat végig nyelvészeti keretek között marad; a tágabb kontextusról, tartalmi, jogi vagy politikai vonatkozásokról nem lesz szó.

A kihallgatással kapcsolatos kérdések

A szóban forgó kihallgatásra egy internetes újság cikke (stop.hu, aug. 8.), majd egy televíziós műsor (MTV, 2005. aug. 14.) hívta fel a figyelmet. Ezúttal nem a kihallgatás tartalma, hanem a formája és hangneme került az érdeklődés középpontjába, elsősorban a televízióban bejátszott három rövid részlet alapján. A fő kérdések így hangzottak: nem „különös, baráti-e” Kulcsár Attila kihallgatása? Jogszerű, szabályos ez így? Ki irányítja valójában a kihallgatás menetét? A gyanúsított a műsorvezető szerint „nem úgy tűnik, mint aki itt egy alárendelt szerepben van, hanem tulajdonképpen (...) egyenjogú félként vesz részt az igazgatósági ülésen”. A meghívott szakértők szerint „a kihallgatás vezetőinek először is vezetni

kell a kihallgatást, kézben kell tartani, valahonnét, valahová el kell jutnia”; „ez egy jelentős ügy, amelyben azért jobb lett volna érzékelni, hogy van egy iránya, és nem a gyanúsított vezeti a saját kihallgatását”; „...nem látszik, hogy vezetve volna a dolog” (MTV, aug. 14.).

Egyes cikkek szerint a kihallgatás „kimondottan haveri hangnemben zajló beszélgetés” volt (stop.hu. aug. 8.). Kovács László szavaival: „a kihallgatás aláföle rendeltségi viszonyt feltételez a kihallgatott és a kihallgató között. Aki látta ezeket a felvételeket, és meghallgatta az ahhoz kapcsolódó hangfelvételeket, abban okkal merülhetett fel véleményem szerint kétely a tekintetben, hogy ez a rend [...] valójában érvényesült-e” (Observer, aug. 18.). „Kulcsár önmagát hallgatja ki?” – utal a szerepek felcserélődésére a reggel.hu (reggel.hu, aug. 17.). – Mások az ellenkezőjét érezték: mintha a kihallgatók „Kulcsár szájába adták volna”, mit valljon (Híradó, aug. 9.); az összbenyomás előre megtervezettségét sugallt (Klubrádió, 2005. aug. 22.), Kulcsár „csak egy báb volt” (Origo Fórum, 2005. aug. 9.). – „Tegező-bratyizó hangulat”, „kötetlen-baráti [...] fellépés” jellemezte Dávid Ibolya szerint a kihallgatást (NOL, aug. 16.). A vádlott ügyvédje a kihallgatást „jó hangulatúnak, oldottnak minősítette, de tagadta, hogy barátinak lehetett volna nevezni” (Origo, aug. 18.). A fenti kérdések miatt végzett ügyészégi felülvizsgálat eredménye szerint „a közvetlenség, a gyanúsított több esetben feltűnően könnyed és mosolygós magatartása a kihallgatási taktika része” (MTV, aug. 22.).

A dolgozat tárgya

A felvetődött kérdések egy részéről nem lesz szó a továbbiakban; a kihallgatást nem jogi, hanem nyelvi eseményként (hymesi értelemben vett beszédeseeményként) vizsgálva nem érintem, hogy mint kihallgatás mennyire volt szabályos és jogszerű, és nincs mód kitérni a tartalmi és politikai vonatkozásokra, a jegyzőkönyv és a videófelvétel összevetésére, a retorikai eszközök, az esetleges nyelvi manipuláció, illetve a kihallgatás szövegtípusának részletesebb vizsgálatára sem.

A központban ezek a kérdések állnak: mit tükröz a stílus, a hangnem, és mit a kihallgatáson részt vevők társalgási viselkedése a kihallgatás erő- és irányítási viszonyairól? A kihallgatás fogalmához valamilyen alá- és fölérendeltség képze kapcsolódik; megvalósult-e ez ebben az esetben? Ki vezette valójában a kihallgatást? „Önmagát vallatta” a vádlott, ő rendelkezett az események menetéről, vagy ellenkezőleg, passzívan hagyta magát vezetni? Mi mondható el a szerepviszonyokról? Mit tükröznek a nyelvi jelenségek az aktivitás, az együttműködés, az ellenállás, a bizalmasság tekintetében?

Fogalmak

A **dominancia, hierarchia, hatalom, társalgási a/szimmetria, irányítás-irányítottság** fogalmai számos társalgáselemzési tanulmányban előkerülnek, de részletesebben csak kevés mű vizsgálja ezeket (kivétel pl. Linell 1988, Linell–

Luckmann 1991, Diamond 1996, Streeck 2002, Brock–Meer 2004 vagy a kritikai diskurzusanalízis képviselői, pl. Wodak, Fairclough); emellett a használatban gyakran össze is mosódnak (vö. Brock–Meer 2004:185). Ezért röviden áttekintem, hogy az alábbiakban hogyan használom őket.

A beszélgetés során a felek valamilyen **viszonyban** állnak egymással, e viszony alapját **hierarchikus helyzetük** és egymáshoz való **érzelmi attitűdjük** alkotja. A hierarchiát több tényező is meghatározza: a beszélők **általános társadalmi státusza, intézményes rangjuk, a társalgásban játszott szerepeik** és a társalgásban, az adott szituációban elfoglalt **alkalmi pozíciójuk**. (Ezek többnyire összefüggnek és át is fedhetik egymást (Fairclough 1989: 70, Buda 1994: 54–5), de az elemzés kedvéért érdemes megkülönböztetni őket). Ezek a tényezők együtt alakítják ki a beszélők közti **aktuális, alkalmi hierarchiát, alá- és fölrendeltséget**; ezt árnyalja a felek egymáshoz való érzelmi attitűdje, elsősorban a barátságosság, az együttműködési szándék vagy a távolságtartás, távolságtերemtés.¹ A beszélők közti viszonyt a társalgási viselkedés nemcsak tükrözi, hanem folyamatosan létre is hozza (vö. Tolcsvai 2001: 70, Reményi 2003: 21. lj.).

A **hatalom** fogalma két értelemben is használatos: egyrészt lehet szó általános, elvont **társadalmi hatalomról** („macrosociological power structures”, Linell 1988, „power behind discourse”, Fairclough 1989), másrészt **alkalmi, társalgási hatalomról** („power in discourse”, Fairclough 1989, Diamond 1996, Brock–Meer 2004: 201). A lokálisan, konkrét helyzetben gyakorolt (pl. társalgási) hatalom nem azonos a globális szinthez tartozó hatalommal, bár többnyire van köztük összefüggés. A társalgási hatalom véleményem szerint elsősorban **irányításként** vizsgálható. A hatalom jelensége és megoszlása a társalgáson belül szintén dinamikus és konszenzusos, és nem köthető kizárólagosan valamelyik félhez (vö. Linell–Luckmann 1991, Fairclough 1989: 43.)

A **dominancia** fogalma talán az egyik leghomályosabb a fenti kérdéskörben. Hol valamelyik beszélőre és annak társalgási **viselkedésmódjára**, irányítására vonatkozik (pl. Günthner–Kotthoff 1992, Adelswärd és tsai 1987: 314), hol a közvetlenül megjelenő társalgási jelenségekre és a bennük levő **arányokra** (pl. Linell–Luckmann 1991:2), hol pedig valamelyik beszélő **globális kommunikációs túlsúlyát** jelöli a másik fél fölött a társalgás egészében (vagyis egyszerre az arányokat és az irányítást is) (pl. Brock–Meer 2004, Käsermann 1991: 101). Többféle dominanciáról is lehet tehát beszélni. Alábbiakban a dominancia szót elsősorban egy személy irányításbeli fölényével kapcsolatban használom.

A dominancia (főleg aránybeli túlsúlyként való értelmezése) az **aszimmetria** jelenségével rokon. Az aszimmetria fogalmat Brock és Meer nyomán (2004: 203) „hierarchia-, hatalom- és dominanciavonatkozásoktól független, semleges megnevezésként” használom a társalgás egyes aspektusaiban megjelenő bármiféle egyenlőtlenség jelölésére (ezekből nem mindet vizsgálom, és nem is mindegyik függ

¹ Szorosan ide kapcsolódik az udvariasság kérdésköre és a homlokzat-elmélet is (pl. Grice, Brown és Levinson, Leech, Lakoff, Searle elemzései), erre részletesebben nem térek ki, csak a stilisztikai elemzés kapcsán érintem.

össze a hierarchiaviszonyokkal; vö. Brock–Meer 2004: 203, bővebben Linell–Luckmann 1991).

Ebben az elemzésben egy adott társalgás konkrét erő- és irányításviszonyairól lesz szó.

Vizsgált anyag és módszer

Az elemzés alapjául a stop.hu internetes újság nyilvános honlapján található, 163,7 perces, 41 részletben letölthető videófelvétel szolgált, amelyből 9421 szavas átíratot készítettem. A felvétel rossz minősége miatt több megnyilatkozás nem vagy rosszul érthető, ezt minden esetben jelöltem. A fordulótárgolás több ponton kérdéses volt: alapvetően a **beszélőváltástól beszélőváltásig tartó szakaszt** tekintettem **egy fordulónak** (figyelembe véve a beszéd folytonosságát és a szünetek hosszát is), de az elemzés kedvéért külön fordulóként számoztam be a háttércsatorna-menyilatkozásokat és a közbevetéseket is. A háttércsatorna-forduló vagy közbevetés által megszakított forduló az eredeti számon folytatódik.

Az elemzési módszerekre az egyes pontoknál térek ki; ezek nem kötődnek egyetlen társalgáselemzési iskolához vagy irányzathoz, ellenkezőleg, igyekeztem többféle megközelítést is bevonni az elemzésbe. A társalgáson belüli hierarchiát, a beszélgetés hangnemét és szerepviszonyait természetesen nemcsak az úgynevezett „társalgási jelenségek”² alakítják, hanem sok más nyelvi és nem nyelvi tényező is, amelyek szerepe legalább olyan fontos (pl. a gesztusok és szemkontaktus vizsgálata, Boross–Pléh 1998, beszélgetéselemzésben Ingenhoff 1998, Schmalferberg 1998; használt nyelvváltozatok pl. Bartha 1998: 20, Kiss 2002: 125, Wardough 2002: 303 stb.). Itt ezeket nem, vagy csak futólag érintem.

Az elemzésekben igyekeztem objektíven megragadható jelenségeket vizsgálni és mérhető arányokból, konkrét számokból vonni le következtetéseket. Ugyanakkor hangsúlyozni kell: a vizsgált kategóriák (pl. „választékosság”, „felszólítás”) nem objektívek, és nem lehet teljesen objektív az azokba való besorolás sem, hiszen az elemző nyelvi horizontján alapul, még akkor is, ha az a „sensus communis felé irányul” (Tolcsvai 1996: 136, Ervin-Tripp 1976: 120). Másrészt a lejegyzés és fordulóba tördelés maga is egyfajta elemzés eredménye (vö. Keszler 1983: 166). A mérések alapján megadott számoknak tehát nem az abszolút értéke lényeges, hanem az arányok és jellegzetességek, amelyeket ezek a nyelvhasználat tekintetében tükröznek. A táblázatokba foglalás nem a nyelv egzakt számszerűsíthetőségébe vetett hitből fakad, hanem az áttekintést igyekszik megkönnyíteni.

² Szűkebb értelemben vett társalgási eszköznek tekintem azokat, amelyekkel a társalgáselemzéses vizsgálatok a társalgás szempontjából vagy összefüggésében általában foglalkozni szoktak, elsősorban például a beszélőváltást és az azzal összefüggő jelenségeket, a társalgás menetére vonatkozó megnyilatkozásokat, a társalgás tematikai és interakcionális belső arányait, a háttércsatorna-jelzéseket stb. Tágabb értelemben természetesen a beszélgetés minden tényezője egyben társalgási jelenség is.

Társalgások a társalgáson belül

A kihallgatás keretei között több szálon több beszélgetés is futott. Egyrészt maga a tulajdonképpeni kihallgatás: Kulcsár kikérdezése az ügyészek által, amelyben a védő is részt vett (I. társalgás). Emellett folyt egy másik diskurzus Kulcsár és védője között (II. társalgás); folyt a háttérben a jegyzőkönyv diktálása (többnyire D által) (III. társalgás); és néhány (11) forduló erejéig voltak rövid párbeszéd a kihallgatók között is (IV. társalgás, pl. 394–7., 806., 876. forduló).³ A lejegyzés során mindent lejegyeztem, ami jól hallhatóan, „nyilvánosan” hangzott el (kivéve a jegyzőkönyvdiktálást, de ennek tényét is jeleztem); az elemzett **kihallgatási fordulók** közé azonban **nem** számítottam bele és nem is vizsgáltam a II., III. és IV. társalgást, mivel ezek mind hangerő, mind testmozgás (közelebb hajolás), mind szerkezet tekintetében határozottan elkülönültek a kihallgatástól. Minden más, „közérdekű” megszólalást beszámítottam (pl. a kihallgatáson a jegyzőkönyvre vonatkozókat is, mivel ezek is a résztvevők aktivitását jelzik).

II. Elemzés

A kihallgatási szituáció jellemzői

A kihallgatás **résztvevői** a kihallgatók: dr. Szoboszlai Richárd csoportvezető ügyész (A), dr. Ihász Sándor osztályvezető ügyész (C) és dr. Kemenes Csaba ügyészségi fogalmazó (D); a gyanúsított, Kulcsár Attila (B); dr. Zámbo Gyula védő (Ü) és Barizs Lászlóné jegyzőkönyvvezető (J). A videófelvétel hossza: 163,7 perc (949 társalgási forduló⁴); helyszíne: a Központi Ügyészségi Nyomozóhivatal hivatali helyisége.⁵ A kihallgatást egy hosszabb és több rövidebb szünet szakította meg (283–4. f.), de egyetlen szövegnek tekinthető (vö. Tolcsvai 2001: 113).

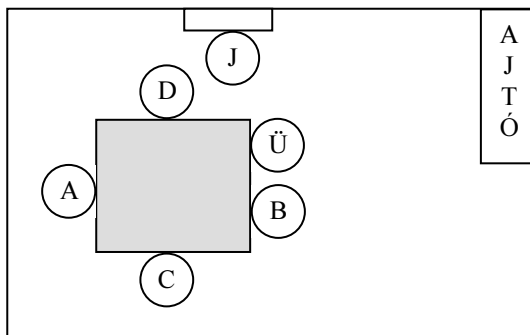
Érdeemes kitérni az **elhelyezkedés** kérdésére, amely a társalgás nem verbális aspektusai között az egyik legfontosabb (vö. Schmitt 2001). A beszédpartnerek egy négyzet alakú asztal körül ültek: a belső oldalon a gyanúsított (B) és mellette védője (Ü), szemben és körülötte a kihallgatók. A jegyzőkönyvíró (gépíró) (J) külön asztalnál, háttal ül. A vezető ügyész (C) a kihallgatás közben néha feláll, jár-kál a szobában; a gyanúsított egyszer akar felállni és kimenni a mellékhelyiségbe, de visszaültetik; a többiek végig ülnek. – Az ülésrend bizonyos oldottságot és összefogottságot sugall, mivel a kihallgatók és a kihallgatott egy asztalt ülnek kö-

³ Egyes nézetek szerint volt ezek mellett egy magánjellegű írásos diskurzus is kizárólag a kihallgatott és a vezető ügyész között, egy írásos megjegyzésen keresztül; erre utaló megszólalás a felvételen nem hallható, ezért ezt nem vizsgálom.

⁴ Megközelítő adat, mivel a diktálást és a halkán elhangzott beszélgetésrészleteket nem tartalmazza.

⁵ A kihallgatás hossza, illetve a helyszín utólag fontosnak bizonyult egy közokirat-hamisítás miatti feljelentés tükrében (index.hu, aug. 22., dr. Ruttner György, Klubrádió, aug. 22.). Megjegyzendő, hogy (A) és (D) beszélő azonosítása a videófelvétel alapján nem egyértelmű.

rül, nincs köztük nagy távolság, sem tér- vagy szintbeli megosztottság (pl. emelvény) (vö. Clark–Carlson 1982: 136). Az oldott hangulat része a kényelmes, laza ülémód, illetve a kihallgatás közbeni kávézás, valamint hogy a vezető ügyész olykor felkel, járkál. Ez egyben az ő vezető pozícióját, magasabb rangját is jelzi (vö. Schmitt 2001). A kihallgatott nem járkál, és mivel ő ül háttal az ajtónak, a szoba közepe felé (háttal), fizikai pozíciója hátrányosabb, gyengébb a kihallgatókénál, akik mindhárman az egész szobát egy pillantással belátják (neki ehhez forognia kell, vö. 44. forduló: *Megijedtem*). Az egy asztalnál, „körben” elhelyezkedés összhangban van a szituáció céljával, amely iratok áttekintését és vallomásszerű értelmezését is magában foglalja (vö. 49., 61., 102., 117., 462. f.).

A, C, D: kihallgatók; B: Kulcsár Attila; Ü: ügyvéd; J: jegyzőkönyv gépelője

Ez a kihallgatás egy kihallgatássorozatnak egy része, amelyet a sorozatszerűség és előzetes kihallgatásokon történtek (pl. kialakult rutin) is befolyásoltak (vö. MTV, aug. 14.).

Egy beszélgetés elemzésekor mindig szem előtt kell tartani az adott **beszédműfaj (beszédszituáció) speciális elvárásait** és kereteit is, amelyek befolyásolják a beszélők választási lehetőségeit (Hymes 1974: 481, Fairclough 1989: 59, Tolcsvai 1996: 105, Brock–Meer 2004: 196). A kihallgatás esetében figyelembe veendő az intézményes elvárások (cél: a tényállás tisztázása és a kihallgatott vallomásának rögzítése), az intézményes keretek (helybeli és tematikai kötöttség, időkorlát, hivatalos stílus, hivatalos viszony) és az intézményes szerepek (kihallgató, kihallgatott). A tematikai kötöttségre és az időkorlátra a kihallgatás szövegében többször utalás is történik (pl. 5., 7., 167., 346., 488., 862. ford.); a témakorlátozás betartását a 4. pontban részletesen vizsgálom.

A beszédpartnerek megközelítőleg azonos **általános társadalmi státusszal** rendelkeznek (jogász, bankár), kivéve a gépirónót, akinek általános státusza és intézményes rangja is alacsonyabb a többiekénél. Az **intézményes rang** szempontjából ez az intézményes helyzet „társalgás mögötti hatalmat” (vö. „power behind discourse”, Fairclough 1989: 43) is hoz magával: a kihallgatók (elvileg) magasabb ranggal bírnak, mint a kihallgatott.

Az **intézményes és társalgási szerepek** tekintetében a kihallgatás szituációs és társalgástípusához az alábbi szerepek tartoznak: a kihallgató, kérdező szerepe;

(ezen belül vagy emellett) a szituációt irányító szerepe (pl. bíró); a vallomástevő, válaszoló szerepe; a tanácsadó szerepe (ügyvéd). Ezek a szerepek a kihallgatásban megjelennek. Hogy hogyan oszlottak meg a résztvevők között, azt a kérdések, a válaszok és az irányító gesztusok megoszlása alapján alább a 3. pontban vizsgálom.

Interakciós viselkedés: a dominancia, irányítás és aktivitás jelenségei

A társalgás (vagy egy társalgásrészlet) több elemzési aspektusra bontható fel; az irányítás és dominancia kapcsán általában a beszédjog és beszélőváltás alakulását, a mennyiségi viszonyokat, a tematikai jellemzőket, a stratégiai dominanciát, a stílust, a kódválasztást és a beszédaktusokat szokás vizsgálni (pl. Thomas 1985, Adelswärd 1987, Linell 1988, Fairclough 1989, Marková–Foppa 1991, Diamond 1996, Streeck 2002, Reményi 2003), ezek természetesen összefüggnek egymással, de az elemzéshez érdemes szétválasztani őket. Az alábbiakban a mennyiségi arányokat csak röviden mutatom be, mivel önmagukban alig árulnak el valamit; külön pontban vizsgálom azonban a kezdeményező és válaszjellegű megnyilatkozásokat, Linell és társai speciális modellje alapján, amelyet kifejezetten a társalgáson belüli irányítás és dominancia elemzésére dolgoztak ki (Linell 1998).

Így a következőkről lesz szó:

1. Interakciós irányítás, dominancia a beszédjog és beszélőváltás terén
2. Mennyiségi mutatók
3. Kezdeményezések és válaszreakciók („Initiative-response”-elemzés); a beszélők IR-mutatója
4. Tematikai irányítás
5. Háttérsatorna-jelzések
6. Stilisztikai áttekintés
7. A kihallgatók és az ügyvéd szerepe

1. Interakciós irányítás, dominancia a beszédjog és beszélőváltás terén

A társalgáson belüli hierarchia egyik legfontosabb tükröződési síkja a **beszédjog-elosztás és a beszélőváltásnak az irányítása** (Sacks–Schegloff–Jefferson 1974). Két fő szempontból érdemes vizsgálni: 1. Ki irányítja a fordulók elosztását? 2. Hogyan viselkednek a beszélők a fordulóváltással kapcsolatban, mennyire tartják tiszteletben vagy sértik meg az idevonatkozó szabályokat (mit mutat a közbevágások, együttbeszélési alkalmak stb. aránya)?

A fordulóváltás irányítása, a fordulók hosszának szabályozása és a beszéd-elosztás joga fölérendeltséget tükröz, mivel közvetlen hatalmat és irányítást jelent (Diamond 1996: 3, Fairclough 1989: 45). A közbevágás (bizonyos kivételeket leszámítva) és az együttbeszélés (mint a beszédjog megszerzésére irányuló gesztus) a mi kultúránkban udvariatlanságnak számít (de vö. Cameron 2001: 94), s általában a magasabb ranghoz kötődik (pl. Gal 2001: 174, bírói közbevágások Adelswärd és tsai 1987). Ugyanakkor az együttbeszélés és közbevágás nem mindig

erődemonstráló, hatalom-orientált gesztus, és nem jelent feltétlenül beszédátvételi szándékot; lehet a támogatás, érdeklődés jele (Goldberg 1990, Reményi 2001, Cameron 2001: 92) vagy akár egyfajta személyes társalgási stílus része (Shuy 2001: 451).

Beszédjogelosztás

A vizsgált kihallgatásban a beszédjog elosztása (az önkijelölés mellett) jellemzően ilyen módokon történt: 1. explicit (direkt) kijelöléssel (szavakkal, mimikával vagy gesztusokkal); 2. kérdések feltevésével; 3. beszédre való felszólítással (vö. Sacks 1974: 716–20).

A fordulók elosztásáról **direkt kijelöléssel** a kihallgatók (elsősorban a vezető ügyész, C) rendelkeztek (pl. C: „D felé: *Közben diktáljál nyugodtan, [A felé] addig mondjad!*⁶ 855. f.; *Jó, pont, és akkor mondd a kérdést!* 635.; mozdulattal 550., 622. f.; a kihallgatás végén [943–949. f.] C szinte karmesterként vezényeli a megszólalókat). A beszédjog megosztása a kihallgatók között problémamentes, olajozott; ha néha önkijelöléssel beszédjogátvétel történik köztük, azt megindokolják vagy bocsánatot kérnek érte (pl. 437., 622. f.) – Direkt kijelöléssel (szóban) a gyanúsított nem rendelkezik a beszédjogról; egy alkalommal jelzi rendelkezésre állását (*Tessék, 37.*), átadva a beszédjogot a kihallgatóknak.

A beszédjogelosztást irányítani lehet **kérdések feltevésével** is: a kérdés egyrészt kijelöli a következő beszélőt, másrészt válaszra kényszeríti a megszólítottat (mint a szoros pár egyik alapesete, vö. Schegloff 1984: 444). Kérdéseket a kihallgatás során a **kihallgatók 150** alkalommal, a **gyanúsított 45** alkalommal tett fel (az ügyvéd 5 alkalommal); a kihallgatók 65, a gyanúsított 292 alkalommal válaszoltak. A beszéd átvételét (a választ) (nem tartalmilag, hanem interakcionálisan) a kihallgató egyszer (124. f.)⁷ tagadta meg, a gyanúsított ilyet nem tett.

Harmadik fordulóallokációs eszköz a beszédre (valaminek az elmondására) való **felszólítás**, buzdítás; ez a módszer részben a direkt kijelöléssel, részben pedig a kérdésfeltevéssel rokon. Ilyen felszólítás a kihallgatás során 15 alkalommal hangzott el (pl. *Kérem ismertesse röviden, hogy a Kerék Csaba által átadott iratokat hogyan használták fel!* 361. f., *Akkor ezt kéne elmondani, egy mondatban* 629. f.; 7., 88., 222., 238., 327–8., 368., 386., 490., 492., 514., 518., 788., 864. f.); minden esetben a kihallgatóktól Kulcsár felé. Kulcsár ilyen jellegű felszólítást nem intézett a kihallgatókhoz. (A felszólítások formájáról l. 6. pont.)

Ezek, különösen a direkt kijelöléssel és felszólítással kapcsolatos megfigyelések a kihallgatók irányításbeli dominanciáját jelzik. Az is látszik azonban, hogy a kérdések feltevésével (a kihallgatókhoz viszonyítva kb. 1/3-nyi kérdéssel) közvetett módon a gyanúsított is részt vett a társalgási fordulók és a beszédjog kiosztásában, tehát nem volt teljesen kizárva a fordulóváltás szabályozásából.

⁶ A lejegyzés során a könnyebb áttekinthetőség kedvéért egyszerűsített átírási módot használtam.

⁷ Legalábbis az elég rossz minőségű hangfelvételtől így tűnik: 123–124. forduló, 6. klip.

Közbevágás, félbeszakítás és együttbeszélés

Következőként nézzük a **közbevágások, félbeszakítások és együttbeszélések** számát és szerepét; ezek mint az önkijelölés eszközei a beszédjogelosztással is összefüggnek. Általánosságban elmondható, hogy e kihallgatásban többnyire tiszteletben tartották a fordulóváltási szabályokat: **viszonylag kevés** a közbevágás és az együttbeszélés, 879 fordulóból 36 közbevágás és 20 (pár szótagosnál hosszabb) együttbeszélés volt.

A kihallgatást inkább a különféle (néma és kitöltött) **szünetek** nagy száma jellemzi, fordulón belül és fordulók között is (pl. a 284. forduló után 4 perc alatt összesen 54 szó hangzott el⁸). Ezeknek különféle okai és funkciói voltak (vö. Gósy 2003: 258), a beszédprodukción mellett főleg technikaiak: a diktálás bevárása, keresgélés az iratokban stb. A kihallgatók ezekkel kapcsolatban toleranciát mutattak, gyakran engedélyeztek szünetet a gyanúsítottak gondolkodásra, védőjével való tanácskozásra stb. Az egyes fordulók közti szünet általában 2 és 15 s között mozgott, de ezt lényegesen túl is léphettek (pl. 48 s szünet: 290. ford., 50 s szünet: 709. forduló után). A fordulón belül szintén sok hezitációs és néma szünetet találunk, ezek között hosszabb (3–5 s-es) szünetek is előfordulnak. A kihallgatók a szünetekkel tág mozgásteret hagynak a gyanúsítottak, de ennek a határait határozott felszólítással jelzik (pl. 73., 86., 321., 368., 490. f.)

A viszonylag kevés félbeszakítás jelzi egyrészt azt, hogy a fennálló hierarchia- és irányításvizonyokat a felek kölcsönösen elfogadták, másrészt azt, hogy ezen keretek között kölcsönösen interakcionális teret adtak egymásnak, bizonyos mozgási szabadságot biztosítottak, nem alkalmaztak idő- és gyors válaszkészséget a másik féllel szemben.

Egyes pontokon ezzel együtt felgyorsult a társalgás, és lerövidültek a szünetek (1 s-nál rövidebbre), így nehéz megítélni, hogy mi volt valódi közbevágás, és mit tekinthetünk „lehetséges beszélőváltási ponton” (Sacks 1974: 704, Bartha 1998: 31) „jóindulatú tévedésként” (Cameron 2001: 92) történő szóátvételnek. Ezért csak az olyan szóátvételt számítottam közbevágásnak, ahol a félbeszakított beszélő intonációja egyértelműen jelzi a félbeszakítottságot, a mondat befejezetlenségét. Közbevágás és együttbeszélés többnyire a lényeges kérdések megvitatásakor vagy vitatott pontokon történt, mind a kihallgatók, mind a gyanúsított részéről; ezek sokszor közel állnak a háttércsatorna-jelzésekhez is, amelyeket később tárgyalok.

Ami az **együttbeszélést** illeti: a kihallgatáson belül mintegy 50, ezen belül 20 néhány szavas vagy annál hosszabb együttbeszélési szakaszt találtam (pl. 87–88., 324–325., 397–398., 434–435. f.; 94., 125., 205., 212., 510., 529., 563., 796. forduló után); ezek többnyire a kihallgatók között és kooperációs céllal, egyetértés vagy magyarázatok esetében jöttek létre (pl. 87–88., 832–833., 510–512., 563–565., 796–798., 899–900., 924–925. f.) (a rövidebb, néhány szótagnyi átfedő beszéd normatívnak tekinthető [Sacks 1974], így azokat nem számítottam be, pl. 793–794. f.).

⁸ Viszonyításképpen: az átlagos párbeszéd esetén a beszédnek kb. 1/3-a szünet, l. Gósy 2003: 259.

A gyanúsított és kihallgatók között versengő/udvariatlan együttbeszélés volt a 94–96., 125–127., 205–208. és 684–685. fordulókban, egyetértő/kooperatív együttbeszélés a 212–214., 434–435., 510–514., 529–534. és a 624–626. fordulókban.

A hosszabb együttbeszélési alkalmak megoszlása (879 fordulóban)

	Összes	Versengő jellegű együttbeszélés	Kooperatív együttbeszélés
Kihallgatók és a gyanúsított között	9	4	5
Kihallgatók egymás között (ügyvéddel)	10	–	10
Gyanúsított és ügyvéd között	1	–	1

A táblázatból kitűnik, hogy a legtöbb együttbeszélés kooperatív jellegű volt.

Közbevágás a kihallgatók részéről 12 alkalommal volt, ebből 3-szor szakították B-t félbe (231., 252., 809.); ebből egy gyors, kooperatív válasz, a másik kettő agresszív jellegű (a többi alkalommal egymást vagy az ügyvédet szakították félbe). Pl.

808. B: [...] Hát az első időkben a...m... mondhatom nyugodtan azt, hogy az első időkben irányítója volt az általam elkövetett bűncselekményeknek, de az ezt öö követő időszakokban is #
809 D: Tudjuk valamihez kötni? Időpontot adni?

B részéről 21 közbevágás történt, ebből 20 alkalommal vágott valamelyik ügyész szavába, vagyis lényegesen többször, mint azok neki. Ha azonban ezek tartalmát és funkcióját megvizsgáljuk, azt találjuk, hogy a közbevágások elsősorban gyors válaszként jelentkeztek (pl. 80., 164., 204., 286., 316., 435., 588., 599.), vagy pedig technikai okokból, pontosításért való gyors visszakérdezőként (pl. 64., 318., 320.). Pl.:

79 D: Most a Juhász Jánosra gond?#

80 B: Nem nem nem

Ezek tehát **együttműködési készséget, kooperációs szándékot** fejeznek ki, nem pedig irányítást, beszédátvételi szándékot. B-nek összesen 3 közbevágása (144., 223., 644.) tekinthető agresszív (türelmetlen, udvariatlan) közbevágásnak.

Agresszív és kooperatív közbevágások a kihallgatók és a gyanúsított között (879 fordulóban)

	Összes közbevágás a másik féllel szemben	Agresszív	Kooperatív
Kihallgatók	3	2	1
B (Gyanúsított)	20	3	17

Összefoglalás – Beszédjog és fordulóváltás

A fordulóátvétellel és beszédelosztással kapcsolatban összességében megállapíthatjuk: a beszéd elosztásának joga **meghatározóan a kihallgatónál** volt (az explicit felszólítások és utasítások terén kizárólagosan); ugyanakkor a kérdések feltevésével, közvetetten, a **kihallgatott is** számottevő **részt kapott** a beszédjogelosztás befolyásolásából. Ez egyrészt a kihallgatók fölérendeltségére utal, és azt jelzi, hogy e tekintetben határozottan ők irányítottak. Másrészt Kulcsár hallgatólagosan elfogadta ezt (ezt mutatja az agresszív közbevágások kis száma), de nem volt kiszolgáltatott és nem helyezkedett vagy kényszerült passzív szerepbe (ezt jelzik az általa feltett kérdések). A kihallgatás során **viszonylag kevés közbevágás** és együttbeszélés történt a kihallgatók és a kihallgatott között; a legtöbb közbevágást a kihallgatott követte el, ezek túlnyomórészt **együttműködési készséget**, serénységet fejeztek ki. A fordulók közti hosszabb szünetek azt is mutatják, hogy a kihallgatók interakcionálisan „teret”, időt hagytak Kulcsárnak, nem alkalmaztak időkényszert a nyomásgyakorlás eszközeként. Ugyanakkor a kihallgatók többször is felszólították őt beszédre, amivel határozottan meghúzták a neki hagyott mozgástér határait.

A fenti példák jól mutatják a közbevágások kettős funkcióját, vagyis azt, hogy ezek nemcsak normasértésként, agresszióként történhetnek, hanem az együttműködés és serénység jeleként is.

2. Mennyiségi mutatók

A társalgás személyközi elemzésével kapcsolatban szinte mindenki megemlíti a társalgáson belüli mennyiségi arányokat; kevesebbet olvashatunk arról, hogy ezek hogyan értelmezendők. A beszédmennyiségbeli dominancia gyakran együtt jár az adott személy általános irányításbeli dominanciájával is: Linell és társai szerint (Adelswärd 1987: 314) a társalgás egésze egyfajta interakcionális tér (territórium, „territory which is to be shared by the parties; i. e. the interactional space”), amelyet a felek megosztanak egymás között, és ennek mérete összefügghet a felek viszonyával. Sacks és társai főleg Bales-re utalnak, aki szerint „to take up time speaking in a small group is to exercise power over the other members for at least the duration of the time taken, regardless of the content” (Bales 1970, in Sacks 1972: 710). Ám rögtön hozzá kell tenni, hogy a beszédmennyiség alá van rendelve az interakciós irányítás szempontjának (pl. bírósági tárgyalásokon mennyiségileg a védő beszélt többet, azonban a bíró tartotta kezében az interakcionális és tematikai irányítást (Adelswärd 1987), hasonló érvényes a tanórákon a feleltető tanárra is). Emellett az egyik fél alacsony aktivitása nemcsak az alárendeltség vagy a háttérbeszorítottság, hanem a támogatás (helyeslés) vagy az ellenállás (obstrukció) jele is lehet (vö. Käsermann 1991).

A mennyiség kapcsán több dolog is mérhető, például az egyszerű beszédmennyiség, a felek által mondott tartalmas szavak száma (Linell 1988: 432) vagy a fordulók száma. Ebből a szavak és a fordulók számát vizsgáltam.

Összes forduló: 949 forduló, ezen belül:	
A tulajdonképpeni kihallgatás fordulói (a kihallgatók, a gyanúsított és az ügyvéd között)	879 forduló
A jegyzőkönyvíró fordulói	3 forduló
A kihallgatók egymás között (vagy közvetlenül a gépírónak)	11 forduló
Kulcsár és az ügyvéd magánbeszélgetése	56 forduló

A tulajdonképpeni kihallgatáson belüli arányok:

	Összesen	Kihallgatók	Kihallgatott	Ügyvéd
Fordulók száma	879	431	400	48

Látjuk, hogy kihallgatók és a gyanúsított fordulóinak száma nagyjából megegyezik; ez összhangban van azzal, amit a kihallgatás Kérdés–Válasz alapszerkezete alapján el is várhatunk. (Az ügyvéd is gyakran Kulcsár helyett szólal meg, tehát fordulóinak egy része az ő oldalát erősíti). E számok annyit árulnak el, hogy mindkét oldal – kihallgatók és kihallgatott – egyaránt aktív volt.

Szavak száma:

	Kihallgatók	Kihallgatott	Ügyvéd
Szavak száma	5139	3585	250

Itt aszimmetria figyelhető meg a kihallgatók javára (vagyis ők beszéltek többet). Ez egyrészt jelezheti az ő általános dominanciájukat; másrészt azonban ez egy kihallgatás esetében némileg furcsának tűnik, inkább fordítva várnánk. A részletesebb vizsgálatból kitűnik: a kihallgatók gyakran tettek fel többször és többen is egy kérdést (pl. 222–238., 422–425.; 427–430–432. f.), illetve a gyanúsított vallomását gyakran értelmezték, pontosították (pl. 180–185., 196–207. f.), vagy a jegyzőkönyv számára megismételték (pl. 129–138., 217., 277–281. f.); ez utóbbi különösen befolyásolta az arányokat. Levonva a diktálással kapcsolatos fordulók szavait (kb. 700 szót), a kihallgatóknak 4439 szó marad, így a kihallgatók és a gyanúsított szavainak aránya kb. 55%–45%.

Ezek a számok sem árulnak el többet a kölcsönös aktivitásnál. Ezért a megnyiségi viszonyokat inkább az alábbi interakcionális-funkcionális elemzés tükrében érdemes vizsgálni.

3. IR-elemzés: a kezdeményezések és a reagálások aránya

A társalgás során a kérdések, felszólítások és egyéb beszédaktusok többféleképpen is értékelhetők (pl. Bales 1950, Jones és Gerard reagálás és kezdeményezés elmélete 1967, Clarke–Argyle 1997, in: Clarke–Argyle 1997: 593–94, Reményi 2003: 10. l.). Linell és társai (1988) az interakcionális dominancia felmérésére egy speciális megközelítést, a **kezdeményezések és válaszreakciók** vizsgálatát („Ini-

tiative-Response-analysis”, IR-elemzés) dolgozták ki (Linell 1998, Rommetveit 1991). A kezdeményezések az irányítás, a válaszok, reagálások pedig az irányítottság egyik megjelenési módja.

Ez a vizsgálati mód elsősorban az egyes fordulók szövegtani-funkcionális értékeléséből indul ki, és **kezdeményező, előremutató** fordulókat, valamint **válaszokat, reagálásokat** különböztet meg. Ezen belül vizsgál más szempontokat is, például az előre- és visszautalások arányát, a visszautalások kapcsolódását és a kezdeményezések erejét, súlyát. Erős kezdeményezés például az olyan kérdés vagy felszólítás, amelyre kötelező jelleggel válaszolni kell; gyengének az olyan megnyilatkozás számít, amely lehetővé tesz, de nem követel meg választ.⁹ Ennek alapján az egyes kategóriákhoz számszerű érték is tartozik, 1-től 6-ig, a forduló irányától és interakciós erejétől függően. A **legerősebb** aktus az előzményektől független, visszautaló kapcsolatot nem tartalmazó, határozottan válaszreakciót követelő **kezdeményezés** (pl. kérdés), amely 6 pontot ér. A **leggyengébbnek** 1 ponttal a semmilyen előremutatót nem tartalmazó, választ vagy kiegészítést nem váró, teljes mértékben lokálisan függő **válaszreakció** számít (pl. rövid helyeslés). A fordulókhoz tartozó pontok átlagaként meg lehet határozni az egyes beszélők IR-mutatóját és a másik beszélő IR-mutatójával egybevetve az IR-különbséget. Linell és társai tanulmányukban közzéteszik 9 társalgástípus IR-különbségeit is,¹⁰ illusztrálva, ahogy ezek a beszélők közti rangbeli aszimmetriát és irányításbeli különbségeket tükrözik.

Ebből a modellből kiindulva meghatároztam a Kulcsár-kihallgatásban a beszélők egyes fordulóinak jellegét (kezdeményezés vagy válasz/reagálás). A **kezdeményezéseken** belül megkülönböztettem **kérdéseket**¹¹ és **irányító** jellegű fordulókat (amelyek a társalgás menetére, alakítására vagy közvetlenül a másik fél viselkedésére vonatkoznak). Az erős irányítások IR-értéke 6, a gyengéké 4. A **reagálásokon** belül (Linell „tartalmas szavak” [„locally new content words”] ötlete alapján [Linell 1988: 437] és az előremutató mértéke szerint) különválasztottam a csak **visszautaló**, pusztán helyeslést, nyugtázást tartalmazó **válaszokat** (IR-értékük 1) a „tartalmas”, **kiterjesztett**, bővebb **válaszoktól** (értékük 2). – Számos forduló egyik kategóriába sem tartozott: ezek önkéntesen tett, független jellegű **megjegyzések** vagy kiegészítések voltak, amelyek lehetőséget adtak folytatásra, de nem követelték meg azt (értékük 3). Ugyanehhez a pontszámhoz soroltam a beszélgetés foly-

⁹ Linellék ezek alapján összesen 18 kategóriát állítanak fel.

¹⁰ Társalgástípusonként 2-2, egy kiegyenlítettebb és egy aszimmetrikusabb párbeszédet elemeznek.

¹¹ Megjegyzendő, hogy a „kérdések” és „válaszok” nem mindig esnek egybe a kérdés, illetve kijelentés grammatikai kategóriáival. A kihallgatásban például sok példát találunk arra, hogy a kérdések grammatikailag nem mindig kérdésként fogalmazódnak meg, de tartalmukból és funkciójukból következően kérdésnek tekinthetők, például 19–20., 8., 44.f. Emellett válasznak (reagálásnak) számítom a visszautaló jellegű kijelentéseket akkor is, ha messzebb vannak az eredeti kérdéstől, és akkor is, ha az adott kérdésre érkezett már válasz.

tatására, készenlétre utaló fatikus elemeket (pl. 868., 880.) és a jegyzőkönyv számára megismételt kijelentéseket is.¹²

A kérdések kapcsán már szó volt arról, hogy a kihallgatók 150, a gyanúsított 45 kérdést tett fel. A kérdések IR-értékét, különösen irányultságát és témameghatározó erejét tekintve azonban azt találtam, hogy ezek lényegesen különböznek egymástól: sok kérdés újabb témát nyit meg, és **lényegi kérdésnek** tekinthető (erős kezdeményezés, pontszáma: 6), míg számos más kérdés inkább **technikai jellegű kérdés**, és bizonyos technikai részletek tisztázására, pontosítására szolgál (lokálisan kötöttebb, egy adott ponthoz kötődik, előzményekhez kapcsolódik, visszautaló része és gyengébb előremutató ereje van, gyenge kezdeményezés; értéke: 5); a kihallgatók sokszor meg is ismétlik kérdéseiket vagy egymás kérdését (a **megismételt kérdések** értéke: 4).

Az így osztályozott fordulók az alábbi táblázatok tartalmazzák. A kihallgatás összes fordulója:

	Kihallgatók	Gyanúsított	Ügyvéd
Kérdések	150	45	5
Válaszok	65	292	17
Megjegyzések, magyarázatok	127	55	20
Irányítás	89	8	6
Összesen	431	400	48

Szembevetve a **gyanúsított** Kulcsár és a **kihallgatók** között a **kérdések, a válaszok és az irányító** fordulók számában tükröződő erős **aszimmetria**. A független magyarázatok, kiegészítések aránya a személyekre lebontva nagyjából kiegyensúlyozott, sőt Kulcsár így számítva kifejezetten sok önálló megjegyzést tett.

Az egyes kategóriákon belül, ahogy erről a kérdések és a válaszok kapcsán már szó volt, a funkció és az előre/vissza utalás alapján több alcsoportot lehetett megkülönböztetni (különböző IR-értékekkel).

A kérdéseken belül ezek így oszlottak meg:

	Kihallgatók	Gyanúsított
Lényegi, új kérdés (6)	78	12
Megismételt kérdés vagy erőteljes visszautalást is tartalmazó kérdés (4)	53	3
Technikai jellegű kérdés (5)	19	30
Összesen	150	45

Például lényegi kérdés: 226. D: Kerék Csaba is sértett volt?

Technikai kérdés: 659. C: A csillag mit jelent a... elnézést, a csillag... a...

¹² Ebbe a kategóriába soroltam 26 olyan megjegyzést is, amelyeket nem lehetett pontosan érteni, de egyértelmű volt, hogy nem válaszként hangzottak el (pl. 349., 428. f.), illetve amely esetleg kérdés is lehet, de ez nem állapítható meg biztosan (pl. 111., 186. f.)

Ez azt mutatja, hogy **lényegi kérdéseket** jelentős túlsúlyban a **kihallgatók** tettek fel; **Kulcsárnak** módja volt ugyan kérdések feltevésére (vö. közvetett irányítás a beszédelosztás terén), de ezek főleg **technikai részletekre** vonatkoztak, a kihallgatókhoz képest a társalgás tematikai menetét csak csekély mértékben befolyásolhatták.

Kérdést a kihallgatók háromszor **utasítottak vissza** sikeresen (108., 124., 172.). Kulcsár kérdést ötször próbált visszautasítani vagy kikerülni, de sikertelenül (31/34., 222/223/238., 488/508/514., 898/899, 905/906). Ez a kihallgatók nagyfokú irányítását mutatja.

A válaszokon belül ilyen csoportok különíthetők el:

	Kihallgatók	Gyanúsított
Kiterjesztett válasz (2)	14	203
Rövid helyeslő válasz (1)	16	78
Technikai kérdésre adott bővebb válasz (2)	35	11
Összesen	65	292

Ebből kitűnik, hogy a **gyanúsított fordulói** elsősorban **válaszokból** álltak, azokon belül is túlsúlyban vannak a kiterjesztett, tartalmas válaszok; ez utóbbi a kooperációs készséget jelzi. Másrészt látszik, hogy a gyanúsított kérdéseire a kihallgatók is többnyire válaszoltak, hosszabb, kiterjesztett válaszokban is, ami pedig az ő együttműködő, kooperatív hozzáállásukat jelzi. (Kivétel a már említett 108., 124., 172. fordulók, ill. pl. nem együttműködők: 108., 119. f.)

Az **irányító** jellegű fordulók közé azokat számítottam, amelyek a társalgás további menetére vonatkoznak, a kihallgatás levezényléséhez tartoznak, vagy amelyek a másik fél viselkedését közvetlenül érintik (pl. felszólítás); ide soroltam a jegyzőkönyvírásra vonatkozó javaslatokat is. Az irányító fordulók között (a további eseményeket meghatározó erő, visszautasíthatóság, udvariasság alapján osztályozva) szintén találhatunk **erős és gyenge** kezdeményezéseket.

Megoszlásuk a következőképpen alakult:

	Kihallgatók	Gyanúsított
Erős irányítás (6)	53	5
Gyenge irányítás (4)	36	3
Összesen	89	8

Erős irányítás például:

73. C: jó de előtte még egy számot...

222. D: Térjünk vissza még itt a Kerék Csabára

282. C: Jó akkor, nálam most van 11 perc múlva 12, és akkor most tartanánk egy szünetet és akkor megállítom a felvételt

301. B: Akkor egyelőre legyen elég ennyi

Gyenge irányítás például:

527. B: Az elsővel az az aggályom, hogy mind a kettő Kerék Csaba
 841. B: Akkor a választ húzzuk ki, mert akkor az nem... (xxx) Nekem az lenne a válaszom erre, hogy nem jellemző
 40. C: Legalább a többségét.
 88. C: A neveket sorolja végig fel, mondja, hogy ez ez, amaz, és utána térjünk arra vissza, hogy melyikhez milyen konkrétumot fűz hozzá. Jó?

Az adatok azt tükrözik, hogy Kulcsárnak 1. volt némi joga irányító jellegű (direkt) megjegyzéseket tenni, tehát nem volt teljesen passzivitásra ítélve; de 2. ez a joga minimális volt, és csak igen kis (direkt) beleszólása volt az események irányításába. Kulcsár irányító jellegű megszólalásai kevesebb, mint 1/10-e a kihallgatók irányításának, és kevesebb az összes forduló 1%-ánál, miközben a kihallgatók irányító fordulóit a kihallgatás összes fordulójának 10%-át teszik ki. Ez azt mutatja, hogy a direkt cselekvésbeli vagy stratégiai irányításban egyértelműen a kihallgatók (köztük elsősorban C) domináltak.

Összefoglalás – Kezdeményezések és reagálások

Összefoglalásként elmondható, hogy a kihallgatás során mind a kihallgatók, mind Kulcsár igen aktívak voltak: mindkét fél tett fel kérdéseket, adott válaszokat, és tett önálló megjegyzéseket, magyarázatokat, kiegészítéseket is. A **kihallgatók** legtöbbször **kezdeményező**, a **gyanúsított** legtöbbször **reagáló** megnyilatkozásokat tett. A kihallgatók részéről mintegy háromszor annyi kérdés hangzott el, mint válasz, és háromszor annyit kérdeztek, mint a gyanúsított. A kihallgatók főleg **lényegi** kérdéseket tettek fel; a kihallgatott kérdései pedig főleg **technikai részletekre**, a kérdés pontosítására vonatkoztak. A kihallgatók összesen **150** kérdésre Kulcsár 292 fordulónyi választ adott, ebből **203 tartalmas** válasz: ez nagyfokú kooperativitást jelez, akárcsak önálló megjegyzései, kiegészítései. Kulcsár 45 kérdésére a kihallgatók 65 fordulóban válaszoltak, ami szintén együttműködési szándékot, nyitottságot jelez. Kérdést a kihallgatók **kétszer utasítottak vissza, sikeresen**; a gyanúsított kérdést **ötször** próbált visszautasítani vagy kikerülni, **sikertelenül**.

Direkt irányítást kifejező megszólalása a kihallgatóknak 89 alkalommal (az összes fordulónak az 1/10-ében), Kulcsárnak pedig 8 alkalommal volt (kevesebb, mint a forduló 1%-ában); ez a **kihallgatók egyértelmű irányításbeli dominanciáját** mutatja. Emellett azt jelzi, hogy Kulcsár nem volt kiszolgáltatott vagy passzív báb, nem volt interakcionális tehetetlenségre ítélve, bírt némi beleszólással az események menetébe, ha csekély mértékben is.

IR-mutatók

Igazodva a Linell és társai (1988) modelljében szereplő pontozáshoz, az említett fordulókhoz a kezdeményezés erőssége és a lokális, szövegbeli kötöttség alapján hozzárendelt pontszámokból kiszámolhatók a kihallgatás résztvevőinek mutatói,¹³ amelyek azt tükrözik, hogy az adott személy mennyire volt kezdemé-

¹³ Összefoglalóan az egyes fordulókhoz tartozó pontszámok:

nyező, irányító az adott társalgásban, vagy inkább válaszoló, reagáló megnyilatkozásai voltak-e túlsúlyban.

Ezek alapján ebben a kihallgatásban a **kihallgatók IR-mutatója: 4,01. Kulcsár IR-mutatója: 2,36.** (Összehasonlításképpen az ügyvéd IR-mutatója: 3,16.) A kihallgatók és Kulcsár **IR-különbsége: 1,65.**

Elmondható, hogy a kihallgatók IR-mutatója **igen magasnak** számít, ami elsősorban a sok kérdésnek és irányító fordulónak köszönhető (a Linellék által megadott adatokban 3,94–4,01-es IR-mutató csak a bírósági vagy rendőri kihallgatásokban fordul elő, ennél magasabb dominanciamutató egyáltalán nem szerepelt, lefelé ezt követték a tanórákon a tanárok 3,7–3,8 körüli mutatói). Ez a **kezdeményezések erőteljes kézbeartását**, nagy lokális függetlenséget és nagyfokú **irányításbeli fölényt** jelez.

Kulcsár IR-mutatója ehhez képest 2,36-tal **alárendeltséget, gyengébb pozíciót** mutat. Ez a mutató a gyengébb pozíciójú beszélők viszonylatában viszont átlagosan jónak mondható: a legrosszabb alárendelt számot Linellék vizsgálatában 2,04-es beszélő érte el; az aszimmetrikus helyzetekben az alárendelt fél mutatója többnyire 2,1–2,4 körül van, a 3 körüli IR-mutató már kiegyenlített viszonyokra jellemző.

Az 1,65-os IR-különbség **erőteljes interakcionális aszimmetriát** jelez: az informális baráti beszélgetéseknél ez a különbség Linellék adatai szerint 0–0,5 között van, míg a teljesen aszimmetrikus helyzetekben, szigorú kihallgatások és frontális tanórák esetében 1,5 és 2 között. – Linellék adatai szerint az oldott rendőrségi kihallgatást az 1,3 körüli, a formális bírósági kihallgatást 1,0 és 2,0 közti IR-különbség jellemzi. Ezzel tökéletesen összhangban van a Kulcsár-kihallgatás IR-különbsége, amely ezek alapján az oldott rendőri kihallgatás és a szigorú bírósági kihallgatás között helyezkedik el, megfelelően a szövegtípusára (szituációtípusára) vonatkozó független adatoknak. A Kulcsár-kihallgatás 1,65-ös különbsége rendkívül távol áll a barátok közti oldott beszélgetéstől (0,0–0,5-ös IR-különbség), és még az oldott, de aszimmetrikus orvos-páciens beszélgetéseknél (0,89–1,48) is nagyobb dominanciakülönbséget tükröz. Ez elsősorban nem a kihallgatott elnyomott helyzetéből, hanem a kihallgatók sok irányító és kezdeményező fordulójából fakad.

Összefoglalás – IR-mutatók

Az IR-mutatók azt tükrözik, hogy a kihallgatás egésze a kezdeményező/irányító és reagáló/irányított viselkedés tekintetében semmiképpen **nem tekinthető** „haveri beszélgetés”-nek: távol áll az informális baráti társalgástól, és **erőteljes irányításbeli aszimmetria** jellemzi a kihallgatók javára, amelynek mértéke messzesemenően egyezik más kihallgatásszituációkban mért, független adatokkal. A kezdeményezések és reakciók tekintetében a kihallgatók fordulói határozottan kez-

Kérdés (új, független) 6; megismételt vagy visszautalást is tartalmazó kérdés: 4; technikai jellegű kérdés: 5. Válasz (kiterjesztett): 2; rövid, helyeslő válasz: 1. Irányítás, kezdeményezés (erős) 6, gyenge irányítás: 4. Megjegyzések, kiegészítések stb.: 3. Kulcsár IR-összpontszáma ezek alapján 947, ez van osztva 400 fordulójával. A kihallgatók IR-összpontszáma 1732, ez van osztva a 431 fordulólal.

deményező, irányító, a gyanúsítottéi pedig túlnyomórészt reagáló, irányított viselkedést tükröznek.

Aktivitás és passzivitás tekintetében a kihallgatók aktívabbak voltak; de Kulcsár IR-mutatója az alárendelt pozíción belül aktív, kezdeményezésekre is hajló részvételt jelez.

4. Tematikai irányítás

A társalgásbeli irányítás következő fontos aspektusa a tematikai irányítás. A témakijelölés joga – hasonlóan a beszédjog elosztásához – közvetlen hatalmat jelent, és a magasabb, domináns pozícióhoz kötődik (Diamond 1996: 97, Bartha 1998: 32, Gal 2001: 174). A tematikai irányítás erősen konszenzuális: egy téma elfogadásához vagy lezárásához szükséges a partnerek együttműködése is.

A tematikai irányítás történhet **közvetlenül és közvetett** módon; közvetlen mód a téma direkt kijelölése, például kérdésben, beszédre való felszólításban vagy kijelentésben. Közvetett mód például bizonyos kulcsszavak vagy hívószavak használata, amelyek asszociációs módon befolyásolják a beszélgetést (ezekkel itt nem foglalkozunk); közvetett mód a felvetett vagy éppen tárgyalt témával kapcsolatban érdeklődés vagy érdektelenség jelzése is. Az új témák bevezetése többnyire közvetlenül (pl. kérdésfeltevással), a témalezárás jelzése többnyire közvetett módon történik (pl. közhelyek, válasz ismétlése, hosszabb szünetek, új téma kezdése).

A tematikai irányítás összefügg a fordulóelosztás irányításával és beszédjog-szabályozással, például a kérdésekkel vagy a beszédre való felszólítással, mivel ezek gyakran megadják a javasolt témát is. Emellett a tematikai irányítás a kezdeményezések és válaszreakciók aspektusával is összekapcsolódik, hiszen az új téma megjelölése egyben kezdeményezés is.

A tematikai irányítás kapcsán több jelenség vizsgálható, így például hogy ki adja meg az új témákat; ki jelzi a témalezárást; a másik fél hogyan reagál a témafelvetésre vagy a lezárási javaslatra; kinek a témájáról mennyit beszélnek; milyen az információtelítettség stb. Itt a következőkben azt vizsgálom, hogy hogyan alakult a kihallgatás tematikai szerkezete, és ebben 1. ki hány és milyen témát kezdeményezett (irányítás, aktivitás), 2. kinek a témafelvetése lett végig is beszélve (együttműködés, ellenállás), 3. ki mennyire tudott kitérni valamelyik téma elől. A következő vázlat a kihallgatás tematikai struktúráját mutatja; a témák nevesítése többféleképpen is lehetséges, de a szerkezet egyértelműen meghatározható.¹⁴ Az egyes szakaszok mellett áll, hogy annak a témáját ki kezdeményezte, s hogy milyen hosszú volt.

¹⁴ Egy beszélgetés, illetve egy beszélgetésszakasz témája nem mindig határozható vagy nevezhető meg egyszerűen, ez sokféleképpen történhet, gyakran nincsen „egyetlen jó” megoldás (vö. Brown–Yule 1991: 68, Diamond 1996: 97, Tolcsvai 2001: 73). Ebben a kihallgatásban ez viszonylag problémamentes volt; az egyes tartalmi egységek többnyire egy-egy kérdés vagy kijelentés köré (vö. Van Dijk 1988 „makropozíció”) szerveződtek, ezeket tekintettem az adott egység témájának; az egyes témahatárok szövegteni alapon egyértelműen megállapíthatók.

A) Technikai-szervezési rész: Bevezetés

1. A jogi háttér ismertetése. Kezdeményezte: C; hossza: 1–4. forduló.

B) Kihallgatási rész

I. A sikkasztás részletei: Kerék Csaba szerepe, a megkárosított ügyfelek listája

1. Az aznapi kihallgatás témájának meghatározása. C; 5–7. forduló.
2. Hogyan segített Kerék Csaba a sikkasztásokban? A; 8–10, 13–36.
 - 2/a. Közbeékkelt téma: hogyan menjen a jegyzőkönyvezés? D; 11–12.
3. Mely ügyfelektől sikkasztottak? A; 37–283.
 - 3/a. Közbeékkelt téma: a szobaaajtó. 44–46 f.
 - 3/b. Altéma: a neveken mennek előbb végig. B; 93–100.
 - 3/c. Altéma: több Szabó Balázs volt. B; 107, 120–132.
 - 3/d. Altéma: Milyen időszakban mozognak most? B; 153–157.
 - 3/e. Altéma: két külön dolog van, most csak az elsőről van szó. B, 162–171.
 - 3/f. Altéma: igaz van ezzel Kulcsárnak? B, 172., sikertelen.
 - 3/g. Közbeékkelt téma: Kulcsár kimenne, de inkább még maradjon. B, 190–195.
 - 3/h. Altéma: miért választják külön Kerék Csabát a kezdeti időben történt sikkasztásoktól? B; 223–237.
 - 3/i. Altéma: A „PE” megjelölés értelmezése. B; 263–281.
4. Ügyfelek felsorolásának folytatása (szünet után). A; 284–314.
 - 4/a. Altéma: a Promo Bt. Mészáros Lászlóhoz köthető. B; 303–308.
 - 4/b. Altéma: Ha később még tud Kulcsár azonosítani ilyen ügyfelet, azt elmondja. B; 309–314.
5. A gyanúsított jegyzőkönyvben felsoroltak közül a sértettek kiválasztása. A; 315–359.
 - 5/a. Altéma: A gyanúsított listában szereplők mind ténylegesen sértettek? D; 337–344.
 - 5/a/aa. Altéma altémája: Mit jelent a „ténylegesen sértett”? B; 338–341.
 - 5/a/bb. Altéma altémája: Az ügyfél tudott-e erről? Ü; 345., sikertelen.
6. Hogyan használták fel a Kerék Csaba által átadott iratokat? A; 360–385.
 - 6/a. (?) Közbeékkelt téma: Mikor szakad le a mennyezet? B; 367., sikertelen (vagy csak Ü-nek címzett).
7. Egy vagy több lépcsőben történtek az átvezetések? A; 386–406.
 - 7/a. Altéma: A többi együttműködő ügyfél részletezése. D; 393–404.
 - 7/b. Közbeékkelt téma: További program, evés. B; 405–406.
8. Hogyan lett az ügyfelek számláján levő pénzből készpénz? A; 407–421.
9. A készpénzfelvétel körülményei. A; 422–461.

II. Kerék Csaba számlájának értelmezése

1. Kerék Csaba számlájával kapcsolatos táblázat magyarázata. A; 462–486.
2. Kulcsár értelmezi a táblázatot: technikai kérdések tisztázása, példaválasztás. A; 487–542.
 - 2/a. Altéma: Az első példa bemutatása. A; 518–526.
 - 2/b. Altéma: A legelső példa nem jó. B; 527–529.
 - 2/c. Altéma: Másik példa választása. D; 530–535.
 - 2/c/aa. Altéma altémája: Hogy került a Globe-ra a 905 ezer névértékű profit prima? B; 536–539.
 - 2/c/bb. Altéma altémája: Vajon honnan ment a Globe-ra? B; 540–542., sikertelen.
3. A Sláger-ügylet példájának értelmezése. A; 543–620.
 - 3/a. Altéma: Néha később jelent meg a pénz Kerék Csaba számláján. A; 587–610.
 - 3/b. Altéma. Volt olyan is, hogy egy másik összeg hiányát pótolgatták a pénzekből. B; 613–620.

4. Mit takar a számla végső egyenlege? A; 621., 629–646.
5. Az értékpapírok száma megfelel a másik számla összegeinek. C; 622–628., közbevágással kezdett téma.
5/a. Altéma: Kulcsár örül az eredménynek. B; 628., sikertelen.
6. Volt-e Kerék Csabának legális pénze is? D; 647–696.
6/a. Altéma: Voltak-e külön bejövő összegek? B; 659–686.
7. Szünet. C; 697–699.
8. Még van pár fontos dolog. B; 700–?

III. A Britton és a Globe cégek

1. Milyen számlák kötődtek Kerék Csabához? D; 701–706.
2. Hogyan alakultak ki a Britton cégcsoportok? A; 707–745.
2/a. Altéma: A cégek megvásárlása és éves díja. B; 724–733., közbevágással kezdett téma.
2/b. Altéma: Honnan tudja Kulcsár, hogy mindez így történt? D; 733–745.
3. Miért volt szükség a Brittonra és a Globe-ra? A; 746–753.
4. A Novoprint megvásárlása. D; 754–766.
5. Ki mit csinált ezekkel az ügyekkel kapcsolatban? Ki intézte az érdemi dolgokat? C; 766–787.
6. Ki intézte az érdemi dolgokat II.? Kulcsár szerepe. C; 788–801.
6/a. Altéma: Később is Kerék Cs. és Mészáros tárgyaltak Rényivel. B; 799., sikertelen.
7. Kinek a bűncselekményéből származnak a befektetett összegek? A; 802–821.
8. Volt-e olyan sikkasztás, amiben Kerék Cs. nem vett részt? A; 822–841.
9. Ki milyen szerepet játszott a sikkasztott összegek befektetésében? A; 842–861.
10. Kerék szerepe a Brittonban A; 861–881., Ű próbálja módosítani, sikertelenül.
11. Ki döntött a Britton Ltd. pénzéről? A; 882., 892–896. A visszatér.
12. Kerék Csaba a Brittonban tulajdonos is B; 883–891. közbevágással kezdett téma.
13. Mire kellett a Britton Kft.? D; 897–903.
14. Döntéshozás a Britton Ltd.-ben. A; 904–928.
14/a. Altéma: Mészáros majd mást mond. B; 928–932.
14/b. Altéma: hogyan írják a Britton cégeket? A; 911–917.

C) Technikai-szervezési rész: Zárás.

1. A kihallgatás lezárása. D/B, 929–949.

A kihallgatás három fő részre tagolódt: a jogi formákat tartalmazó bevezetésre (A), a tulajdonképpeni kihallgatásra (B) és a jogi formákat tartalmazó lezárásra (C), a rendőrségi kihallgatások szerkezetének megfelelően (Heydon 2004 in: Linfoot-Ham 2005). Ezekben belül az egyes részletek és azok részletei (témák, altémák és az altémák altémái) körül kisebb egységek szerveződtek, illetve néhány helyen oda nem tartozó, közbevetett témák ékelődtek be (a témaszerkezettel kapcsolatban vö. Clarke–Argyle 1982, Van Dijk 1988, Brown–Yule 1991).

Az egész kihallgatáson összesen **65 külön tematikai egységet** találunk: 33 fő témát (ebből 2 a bevezetés és a lezárás), 27 altémát (valamelyik fő téma egy részletét dolgozza ki) és 5 közbeékelte témát. A tartalmi egységek mindegyike valamelyik beszélő explicit tematikai kezdeményezéséhez (legtöbbször kérdéshez, néha felszólításhoz) köthető.

A kihallgatás témaszerkezete **homogén**: végig hivatalos jellegű, és 5 rövid, technikai eredetű közbeékelést leszámítva megmaradt az elején kijelölt témakere-

ten belül (5. f.). Nem hivatalos, magánjellegű témák nem kerülnek elő. A tematikai szerkezet **határozott és következetes**: a kihallgatók által kezdeményezett témákat mind tárgyalják is, azoktól nem kalandoznak el, félbeszakítás vagy közbeékelés esetén azokra visszatérnek.

Arányok a témák kezdeményezésében:

	Kihallgatók	Gyanúsított	Ügyvéd
Fő téma kezdeményezése*	30	2	–
Altéma kezdeményezése	7	19	1
Közbeékelte téma kezd.**	1	3	
Összes témakezdeményezés	38	24	1
Nem tárgyalt téma	–	5	1
Módosított téma	1	–	–
Elfogadott téma	37	19	–

* +1 kezdeményezés mindkét félhez egyformán köthető: B javasolta, D elfogadta (929)

** +1 közbeékelte témát nem személy kezdeményezett, hanem az ajtó zaja

Érdemes megjegyezni, hogy a kihallgatók 38 témakezdeményezéséből 23 a kihallgatóé. A témakezdeményezésekből a kihallgatóké 38 (ez az összes témakezdeményezés 61%-a), Kulcsáré pedig 24 (39%). Az elfogadott témák közül a kihallgatóké 37 (66%), Kulcsáré 19 (34%).

Mindez azt mutatja, hogy a **kihallgatók több témát** kezdeményeztek, mint Kulcsár, és **elsősorban fő témákat** jelöltek meg; Kulcsár pedig, azoknak egyes részleteivel kapcsolatban, **altémákat** indított be.

Elfogadás/visszautasítás

Egymás témáit a felek direkt módon nem utasították vissza. Közvetett módon történtek visszautasítások.

A **kihallgatók** 5 alkalommal utasítottak vissza Kulcsár által kezdeményezett témát (közvetetten: hallgatással, érdeklődés vagy válasz hiányával, vö. 172., 367., 540., 628., 799. f.). Ezeket a visszautasításokat Kulcsár elfogadta, a témához nem tért vissza.

Kulcsár Attila a kihallgatók általi témakezdeményezésre 10 alkalommal felelt olyan (pl. habozó vagy kitérő) válasszal, amely a téma kikerülését vagy indirekt elutasítási szándékot érzékeltet (32., 39., 52., 85., 338., 508., 527., 631., 898, 905. f.). A kihallgatók ebből 9 alkalommal visszaterelték a témára (33., 40., 53., 86., 339., 510/514., 633., 899., 906.), a kitérést vagy közvetett visszautasítást nem fogadták el. 1 alkalommal (527. f.) az általuk megadott témán belül (egy példa elemzése) elfogadják a módosítási javaslatot (ez egy másik példa választását jelenti, 530–535. f.), és lehetőséget adnak Kulcsárnak a kijelölt témán belüli módosításra.

Ez azt jelenti, hogy Kulcsárnak témaválasztási és -kezdeményezési joga volt; témafelvetései között azonban a kihallgatók válogathattak, és többet visszautasítottak, míg ő gyakorlatilag nem utasíthatta vissza a kihallgatók által felvetett témákat.

Visszaterelésre példa:

31. D: Most most mire gondol? (Tehát) pontosan milyen (okiratokról van szó?)

32. B: Hát pontosan úgy visszaemlékezni már nem tudok...

33. D: Adásvételik?

Vagy:

222. D: Térjünk vissza még itt a Kerék Csabára, ami el(maradt) épp azt (akartam én?) #

223. B: Az első megjegyzésem az, vagyis kérdésem Önök felé ... /... /

238. A: (xxx) Térjünk vissza tehát (a) Kerék Csabára... (xxx) Tehát most csak az ügyfelekről van (akkor szó)

Téma lezárása

A kihallgatók többnyire közvetett módon: elhallgatással, nyugtázással vagy a következő kérdés feltevésével jelezték a téma lezárását. Egyszer jeleztek közvetlenül lezárást (360.) Az altémák lezárását gyakran jelzik felszólítással az eredeti témához való visszatérésre (47., 90., 132., 175/180., 222., 238., 788., 854.); ilyenkor legtöbbször a Kulcsár által indítványozott témákat zárják le.

Kulcsár a téma lezárását direkt módon háromszor jelezte (151., 301., 314. f.), ebből kétszer saját témáját zárta így le (151., 314.). Közvetett módon többször jelzett lezárási készséget (pl. 192., 782., 791., 792. f.)

A kihallgatók a Kulcsár által közvetetten jelzett témalezárási szándékkal olykor nem értettek egyet, hanem folytatták az adott témákat. Így például a 73., 147., 152., 192/194., 222., 238., 250., 788. fordulókban a kihallgatók határozottan folytat(tat)nak, megerősítenek egy olyan témát, amelyet Kulcsár rövidebben szeretett volna elintézni.

Téma félbeszakítása

Témák közti „érvényesülési harcra”, a másik témájának félbeszakítására közvetlenül kezdeményezése után 3 alkalommal került sor a kihallgatásban: ebből a kihallgatók Kulcsárt egyszer sem, Kulcsár a kihallgatókat kétszer szakította félbe, mindkétszer sikeresen (724., 884.); ezek egyben erős, lokálisan független, irányító jellegű kezdeményezések is (ld. 3. fejezet). A kihallgatók azonban Kulcsár témafelvetéseinek megtárgyalása után visszatértek a félbeszakított témákhoz (723: 746–747., 882., 892.): vagyis belementek az általa felvetett témakörbe, de a saját témájukat nem hagyták elveszni.

Összefoglalás – Tematikai irányítás

Összefoglalóan a témakezelésről ez mondható el: a **legtöbb témát a kihallgatók** (főleg A) adták meg, de a tematikai irányítás tekintetében a **kihallgatott** a maga 39%-os témakezdeményezési arányával szintén **aktívan** viselkedett, és az elfogadott témák 1/3-a is őtöle származott. A témák és altémák megoszlása szembevetendő: az átfogó, **fő** témákat szinte mind a **kihallgatók** kezdeményezték, Kulcsár pedig elsősorban ezek egyes részleteit kidolgozó, rövidebb altémákat indított be. Ez azt jelenti, hogy a **kihallgatás fő tematikai irányítást a kihallgatók szabták meg**, de ezen belül az **egyes részletek bővebb kifejtésére**, egyes részletek önálló hangsúlyozására **lehetőséget adtak Kulcsárnak**. Ugyanakkor a Kulcsár által felvetett témák mintegy 1/5-ének **visszautasításával** a kihallgatók szelektáltak a téma-

felvetései között, vagyis a témák fölötti döntést maguknál tartották: ezt a kihallgatott elfogadta. Ő azonban a kihallgatók témái között nem válogathatott: kitérés, módosítási kísérleteit (1 kivételével) a kihallgatók elutasították, és ragaszkodtak a kiszabott témához; a félbeszakítások után eredeti témájukhoz (kérdésükhöz) visszatértek, sőt az egyes témák hosszát is ők tartották kontrolljuk alatt, és szükség esetén, ha a kifejtettség mértékével nem voltak megelégedve, visszatértek a tárgyalást az adott témára.

5. Háttérzsatorna-jelzések, mosoly, nevetés és vicc

Beszélgetés közben a beszédpартnerek a társalgás fő cselekményével párhuzamosan, ahhoz képest mellékesen, a „háttérben” jelzéseket adnak egymásnak, amelyeket a társalgáselemzésben „háttérzsatorna-jelzéseknek” neveznek; ezek lehetnek nem vokális vagy vokális jelzések, ezen belül pedig verbális és nem verbális jelzések, amelyek a hallgató figyelmét, társalgásban való részvételét jelzik a beszélő felé (Yngve 1970-es tanulmánya nyomán Jurafsky és tsai 1998: 2, Knapp–Hall 1992: 355.). A háttérzsatorna-jelzéseknek többféle funkciója is lehet: egy részük a hallgató biztatását fejezi ki a további beszédre vagy értékelését az elhangzottakkal kapcsolatban („continuer function”, „supporter function”); más részük beszédátvételi szándékot jelez („incipient speakership” Jurafsky 1998: 3). A háttérzsatorna-jelzésekben közös, hogy a másik beszélő fordulója alatt, vagyis annak beszéde közben hangzanak el, de halkabban és (általában) nem a félbeszakítás céljával. A sok támogató háttérzsatorna-jelzés jellegzetesen a hallgató involváltságát, figyelmét jelzi (Gumperz 1982: 163, Williamson 1996 in: Schepelmann 2004). A verbális háttérzsatorna-jelzések közel állnak az együttbeszéléshez és a közbevetésekhez; elsősorban a hangerő (a háttérzsatorna-jelzések többnyire halkabbak), tartalmuk (helyeslés vagy értékelés) és hosszuk (többnyire rövidek) különbözteti meg őket (noha ez a különbség nem mindig egyértelmű).

A Kulcsár-kihallgatásban 33 verbális háttérzsatorna-jelzést találtam. Ezek közül 30 Kulcsártól, 3 a kihallgatóktól származik. A kihallgatók jelzéséből 2 (441., 616. f.) rövid helyeslés Kulcsár felé; a harmadik (233. f.) az ügyvéd szavaira reagál.

Kulcsár a kihallgatás során 30 verbális háttérzsatorna-jelzést adott, ami 400 fordulóján belül jelentős mennyiség. Ebből 19 válasz pusztá helyeslést, nyugtázást fejezett ki (*ühum, jó, oké, így van*, pl. 56., 58., 89., 105., 209., 210., 276., 374. ford.); 2 rendelkezésre állást (*tessék*, 133., 176. f.); 3 egyetértést, véleményt vagy gyors választ (387., 476., 601. f.). 2 forduló vonatkozik a beszélő saját érzelmeire, attitűdjére (*örülök 6., Ennek nagyon ... ennek nagyon örülök, hogy megvan* 511. f.)

Érdekes a 637. forduló, ahol Kulcsár mintegy „félre”, háttérzsatorna-jelzésként vicces megjegyzést tesz (*Ez a Vegyészere...*), majd a továbbiakban a társalgás „fő csatornáján”, rendes hangerővel, komoly hangon ad választ. Ez a vicc tehát mellékes jelleggel, a társalgás főcsatornájától elkülönítve történt.

3 fordulója helyeslésnek hangzik ugyan (*oké, oké*), de valójában türelmetlenséget és beszédátvételi szándékot jelez udvarias módon (364., 513., 791. f.) (vö. Knapp–Hall 1992: 354, Jurafsky 1998: 3).

Összességében tehát a **kihallgatott 30** verbális háttérjelzéséből **27 figyelmet**, együttműködési készséget mutatott, és **3** jelzett türelmetlenséget, **beszédátvételi szándékot**.

A helyeslő háttéracsatorna-jelzések nagy száma Kulcsár figyelmét, involváltságát, érdeklődésének érzékeltetését mutatja. Ez összhangban van a kooperatív közbevágások és együttbeszélések számával is. Mindezek együtt a kihallgatás együttműködő jellegét és oldott, informális hangulatát erősítik.

Nevetés és vice

A nem verbális háttéracsatorna-jelzések között a legfontosabbak között van a szemkontaktus, a bólogatás, mosolygás és a nevetés. Ezek közül a mosolygásra és a nevetésre térünk ki. Bár a felvétel gyenge minősége miatt ezek nem mindig látszanak jól, az biztos, hogy a kihallgatás során gyakran látjuk a gyanúsítottat mosolyogni (csak ő látszik jól) és több esetben (legalább 14-15-ször) nevettek is a beszédpartnerek: így a 24., 26.(?), 36., 45., 70.(?), 367., 377., 405., 565., 611., 637., 738., 903., 930–931. fordulóban. Ezek rövid, visszafogott nevetések. A legtöbbször B (Kulcsár) nevetett (9 alkalom), többnyire az ügyvédjével, de 4 alkalommal a kihallgatók is együtt nevetgéltek vele (24., 45–46., 903., 930–931. f.). Ezek az alkalmak, különösen a kihallgatókkal közös derülés a kihallgatásnak **oldott, barátságos** légkört adtak. Megjegyzendő, hogy a **nevetéses alkalmak elkülönülnek** a kihallgatás „**fő menetétől**”, mind tematikailag, mind hangerő tekintetében (halkabban, „félre”), és két kivétellel technikai megjegyzések kapcsán vagy technikai szünetekben hangzanak el. A két kivétel B nevetése (565., 738. f.).

A nevetés kapcsán megemlítenő az ehhez kapcsolódó beszédaktus, a **vice** is. A kihallgatás során több vice vagy humorosnak szánt megjegyzés is elhangzott (8). Ilyennek tűnik például a 45–46., a 367., 491., 611. és a 637. forduló. **5 vice**t a **gyanúsított** kezdeményezett (46., 367., 491., 611., 637.); ezeket a kihallgatók nem folytatták, sőt a 47. és a 638. fordulóban a kihallgató (A) komoly kérdésével helyreutasítóan folytatja a kihallgatást. **3 alkalommal**, de mindig technikai szünetben, a **kihallgatók** tettek humoros megjegyzést (45–46., 902., 930. résznel). Ezek a **viccek szintén a kihallgatás fő sodrától elkülönítve**, a jegyzőkönyvgépelés alatt vagy pedig háttéracsatorna-jelzésként vagy mellékes megjegyzésként hangzanak el. A kihallgatás fő menetét, a kihallgatók által feltett kérdéseket vagy a gyanúsított vallomását nem jellemzi ezek ellenére sem humorizáló stílus. Ugyanakkor ezek az egész szituációra nézve **oldott hangulatot** teremtettek.

Az oldott hangulat tehát több tényezőtől is összetevődött: az ülésrend, a mindkét fél részéről tapasztalható kooperativitás, nyitottság, a kihallgatók toleranciája, a durva helyreutasítások és utasítások hiánya, a nevetések és a mellékesen elhangzó humoros megjegyzések egyaránt szerepet játszottak.

Összefoglalás – háttéracsatorna-jelzések és a humor jelenségei

A kihallgatás során a kihallgatott sok háttéracsatorna-megjegyzést tett, jóval többet a kihallgatóknál. Ezek túlnyomórészt helyeslését, odafigyelését és ezáltal együttműködési készségét fejezik ki. A kihallgatás során több alkalommal nevetgélés hallatszott, legtöbbször a kihallgatott nevetgélt, de többször a kihallgatók

is vele derültek; emellett humoros megjegyzések is elhangzottak. Ezek technikai szünetekben, háttérzsoltorna-megjegyzésként vagy mellékesen hangzottak el, a kihallgatás fő menetét, hivatalos kérdéseit és válaszait nem érintették; de az egész kihallgatásra nézve általánosan oldott hangulatot hoztak létre, más hasonló hatású tényezőkkel összhangban.

6. A kihallgatás stílusáról

A kihallgatás stílusának elemzése önálló tanulmányt érdemelne. Itt csak néhány összetevőjére térek ki: a megszólításokra, a szó- és kifejezőkészletre és egyes beszédaktusokra; azt vizsgálva, hogy ezek tükrében mennyire volt **hivatalos, formális és udvarias**, vagy éppen **oldott, bizalmas, netán haveri** a hangnem, a résztvevők megnyilatkozásainak módja.

Hangsúlyozni kell, hogy a stílus olyan nem objektív jelenség, amelyben a beszélői szándék, a beszélő és a befogadó nyelvi horizontja, stílustulajdonításuk, különféle nyelvi és társadalmi normák, állandó és alkalmi tényezők egyaránt szerepet játszanak; egy beszélgetésrészlet vagy megnyilatkozás stílusértéke ezért sokszor nem határozható meg egyértelműen vagy önállóan, hiszen az adott társalgásban jön létre (és még ott sem objektív jelenség). Az alábbiakban a stílus viszonylag állandó összetevőiből indultam ki.

a) Megszólítások

A „kihallgatás” a formális és intézményes szituációk egyike, amelyhez formális-hivatalos stílus tartozik. Ennek egyik lényeges eleme a **megszólítások** nevekben, névmásokban és igealakokban megjelenő rendszere, amely a formálisság/bizalmasság mértékének, a személyek közti távolságnak és az udvariasságnak az egyik legfontosabb jelzése (pl. Fairclough 1989: 70, Bartha 1998: 35, Reményi 2001, Kiss 2002: 273, Wardough 2002: 233, Domonkosi 2002).

A kihallgatók a gyanúsítottat **vezetéknev + úr** (*Kulcsár úr*) megnevezéssel szólítják meg (pl. 132., 191., 391., 587., 775., 788. f., mindig önözés mellett). Ez formális és erősen udvarias megszólításmódnak számít. A gépirónót keresztnéven, mégpedig becézett formában szólítják meg, ebben elsősorban nem bizalmasság, hanem annak alárendelt státusza tűnik tükröződni (*Ágika! Írjuk...* [617]).¹⁵ A gyanúsított a kihallgatókat **Őn**-nek szólítja. Kapcsolatfelvételre név helyett az azzal egyenértékű *elnézést* elemet használja (659. f.) (Domonkosi 2002: 112).

Az igehasználatról a tegezés/nem tegezés tekintetében megállapítható: a kihallgatók a gépirónót és egymást tegezték, a gyanúsított és az ügyvédje tegeződtek, ellenben a **kihallgatók és Kulcsár kölcsönösen önözték** egymást. Az önözést hangsúlyozza az *ön* névmás többszöri kitévése is (pl. 1., 51., 223., 337., 338.). Ez **kölcsönösen formális**, hivatalos, távolságtartó és udvarias viszonyt fejez ki (vö. Nyelvművelő kézikönyv 1985: 88, Domonkosi 2002: 157). Kulcsár egyszer hasz-

¹⁵ Ez lehet esetleg „szolidaritásorientált” kölcsönös tegeződés is, vö. Reményi 2001; válasz híján nem állapítható meg.

nál az önözés helyett magázó megszólítást, ez ebben az esetben azonos vagy közbösebb stílust eredményez:

628. B (az iratokat nézegetve, az egyik részre mutat A és C felé): Ennek jobban örülök, mint maguk. Komolyan mondom.

Egyszer pedig az önözést Kulcsár tetszikezéssel keveri: ez a megszólított iránti alárendeltségről, tiszteletről árulkodik, mivel ez felnőttek között a „nagyfokú udvariasság, előzékenység kifejezésére” szolgáló, aszimmetrikus viszonyokra jellemző forma, és az alacsonyabb rangú (többnyire a fiatalabb) beszélői státuszhoz kötődik (Domonkosi 2002: 160):

123. B: Akkor ő is lehet a listában. Richterei voltak, azt nem tetszik tudni, hogy... nem tudja?

Összegezve: a kihallgatók és Kulcsár végig kölcsönösen önözték egymást, ami a vezetéknev + úr, illetve az *ön* névmási megszólítás mellett **kölcsönösen formális, választékos** és **udvarias** viszonyt, távolságot jelez. Bizalmasságról, informális viszonyról tehát e tekintetben a kihallgatók és Kulcsár között nincs szó. A megszólításokban tükröződő udvariasság és formálisság mértéke gyakorlatilag **szimmetrikus**.

b) Stílusrétegek és stílusárnyalatok

A hivatalos stílus összetevői között kiemelkedik a jellegzetes hivatali és jogi szókincs, és bizonyos nyelvtani sajátosságok (pl. „helyességre” való törekvés, nagyobb fokú szerkesztettség) (Fábián–Szathmári–Terestyéni 1958, Szathmári 1994, Fairclough 1998, Heydon 2004).

A szó- és kifejezőkészséget és a nyelvtani megformálást vizsgálva, a résztvevők megnyilatkozásaiban a stilisztikailag közömbös szavak és kifejezések mellett a funkcionális stílusrétegek közül **a hivatalos** és **a társalgási stílussal** találkozunk. Ez a kettő olykor pontosan elkülöníthető volt, sok esetben azonban keveredett egymással.¹⁶ Ha külön vizsgáljuk a stílus szociokulturális rétegzettségét az idő, érték, magatartás, helyzet és intézményes/hagyományos nyelvváltozatok tekintetében, megállapíthatjuk, hogy **idő** (régies-közömbös-újszerű) és **érték** (értékmegvonó-közömbös-értékeltítő) tekintetében a kihallgatás egységesen közömbös volt. A **nyelvváltozatok** tekintetében a résztvevők a **jogi, banki és hivatalos** szaknyelvet, a semleges köznyelvet („sztenderdet”) és a **beszélt városi köznyelvet** használták, utóbbiban **szlenghez közelálló elemek** is megjelentek.

A **hivatalos stílust** a nagy számban megjelenő hivatalos kifejezések, a jogi és a banki-könyvelési szaknyelvhez tartozó szavak tükrözték mind a kihallgatók, mind a gyanúsított szóhasználatában:

Jogi szaknyelv: jegyzőkönyv, kihallgatás, vallomástétel, bizonyíték, észrevételezési jog, indítványtétel, vádol, jogával élni, jogosulatlan, segédkezik, eltulajdonított, sértett, károsult, rávilágítani, megalapozni, ténylegesen sértett, közreműködni, nyomozhatóság, bűncselekmény, gyanúsítás stb.

¹⁶ Kérdéses, hogy spontán beszélt nyelv esetén a hivatalos stílus milyen viszonyban áll a beszélt nyelvi megnyilatkozások jellegzetességeivel, mennyit fogad be ezek közül.

Banki szaknyelv: pénzügyi tranzakciók, instrukciók, okirat, átvezetési kérelem, transzferbizonylat, ügyfél, ügyfélszám, alszámla, portfólió, átvezetés, meghatalmazott, számla fölött rendelkező, paritásban van, értékpapír, egyenleg stb.

Hivatalos nyelv: egyelőre, beazonosítani, műveleteket hajtani végre, hiányosság, pótlólag, későbbi időpont, nyilatkozni, realizálás, konkretizálni, kategória, felsorolászerűen, konkrétum, állításaimat igazolva, más tekintetben stb.

A nyelvtani megformálást vizsgálva a hivatalos stílust erősítették az *-ás*, *-és* végű főnevek (*bemutatás*, *realizálás*, *eltulajdonítás*), névutós szerkezetek (*ügyfelek tekintetében*), a sok funkcióigés szerkezet (terpeszkedő kifejezés) (pl. *említést tettem*, *történetek eltulajdonítások*) és a többszörösen összetett szerkezetek is, például: *ezt a témakört kimerítő, minden adatot tartalmazó részletes vallomás(t) az esetlegesen tudott bizonyítékokat megjelölő vallomásával együtt tegye meg* (5., ill. 407., 425., 462.).

A **beszélt nyelvi, kötetlenebb társalgási stílust** is többnyire szavak és kifejezések idézték: Pl.: *rábökött; hozzányúltam a számlájához; összehozta a Kereket meg a Mészárost; úgy csináljuk, hogy; nem vagyok képben* stb. A társalgási nyelvre jellemző a *persze* kifejezés (19-szer), az olyan töltelékszavak, mint *akkor* (nem időhatározóként: 101-szer), *na most* (4-szer), a visszakerdezés: *jó?* (23-szor), és a *hát* (30-szor). Ide sorolhatók a városi, kötetlen köznyelv („pongyola”) elemei: *izé*, (622., 781.), *aha* (121., 170.), illetve a szlenghez közelítő elemek: *oké* (12-szer), *ja* (20-szor), és *kajálni* (450.).

A beszélt nyelvi jelleget gyakran nem lexikai, hanem mondat szerkezetbeli vagy más nyelvtani sajátosságok jelzik (vö. Keszler 1983: 168–171), pl.: *Jó csak olyan bonyolult* (279.); *Az első listát, ha megnézzük* (594.), *amiben* (7.), *amik* (478.); *kéne* (17-szer); nevek előtti névelőhasználat: *a Kereket meg a Mészárost* (775.). A besorolást nehezíti, hogy a semleges köznyelv, a szleng és a diáknyelv határai erősen összemosódnak (vö. Fábán és tsai 1958: 30, Szathmári 1994, Kövecses 1998, Fodor 2000¹⁷).

A kihallgatás stílusstruktúrája az eltérő stílusrétegek miatt nem homogén (Tolcsvai 1996: 113). A választékos hivatalos és a közvetlenebb társalgási stílus között a kihallgatáson belül alapvető funkcionális megoszlást találunk: a tulajdonképpeni **kikérdezés és vallomástevés hivatalos** stílusban folyt (pl. 332., 337. f.), míg **társalgási stílusban** főleg a **lebonyolításra vonatkozó, technikai** kérdések, megjegyzések és utasítások hangzottak el (pl. 61., 98. f.), ez gyakran egyetlen fordulón belül is látható (pl. 705., 831. f) (vö: váltás funkció és téma szerint: Ervin-Tripp 1972: 530).

¹⁷ Kövecses szlengszótára például tartalmazza és általános használatúnak tekinti az *oké* és *kajál* szavakat, de nem tartalmazza a *ja*-t és az *ahá*-t. Az Értelmező Szótár a *ja*-t bizalmasnak vagy tájnyelvinek, a *kajál*-t argónak, az *izé*-t és a *pisil*-t bizalmasnak minősíti; az *aha* kiejtéstől függően lehet tájnyelvi vagy bizalmas; az *oké*-t nem tartalmazza.

A kihallgatás összes fordulója stílusréteg tekintetében így oszlott meg:

Fordulók*	Kihallgatók	Gyanúsított
Hivatalos	238 (ebből 23 vegyes)**	185 (ebből 22 vegyes)**
Semleges	107	146
Társalgási	49 (ebből 10 vegyes)**	67 (ebből 7 vegyes)**

* Kihallgatóknak +37, Kulcsárnak +2 fordulója nem érhető eléggé a stilisztikai értékeléshez.

** Zárójelben szerepelnek azok a fordulók, amelyekben, az adott számon belül, a domináns hivatalos stílus mellett társalgási, a domináns társalgási mellett hivatalos elemek is voltak.

A beszélők szóhasználatában és fogalmazásmódjában tehát a **hivatalos stílusréteg dominált** a társalgásival szemben.

A hangnem, pontosabban a **formálisság, választékosság** vagy **bizalmasság** (a **helyzet** és a **magatartás** stílusváltozói) tekintetében ezen belül további árnyalatok különböztethetők meg. Noha a megszólítások rendszere kijelölt már egyfajta formális viszonyt a beszélők között, attitűdjeiket, beállítódásukat az általuk használt szavak és a nyelvtani megformálás módja is kifejezik vagy kiegészítik.¹⁸ A **formálisságot, oldottságot** vagy **bizalmasságot** (tehát a **helyzet** és a **magatartás** szorosan összefüggő stílusváltozóit) a választékos/hivatalos, a társalgási/közvetlen, illetve a bizalmas stílust idéző elemek aránya alapján vizsgáltam az egyes fordulókban (elismerve, hogy objektív meghatározásra nincs mód, csak a semleges használat-hoz viszonyított megközelítő értékelésre),¹⁹ így egy folyamatos skálán öt nagyobb tartomány rajzolódott ki:

Fordulók nyelvezete	Kihallgatók	Gyanúsított
Erősen hivatalos és választékos	31	29
Hivatalos, választékos	178	124
Közömbös	118	159
Kötetlen társalgást idéző, nem-választékos, beszélt nyelvi	67	84
Bizalmas	–	2

* Kihallgatóknak +37, Kulcsárnak +2 fordulója nem érhető eléggé a stilisztikai értékeléshez.

¹⁸ A megszólítások tükrözik is és valamennyire meg is határozzák a beszélők közti viszonyt.

¹⁹ Erősen hivatalosnak, választékosnak tekintettem az olyan fordulókat, amelyekben a hivatalos stílus hangsúlyos, és nincs bennük társalgási stílusra jellemző jelenség (kivéve a hezitációt). Például: 9., 15., 38., 91., 132., 139., 223., 227., 361., 391. Formálisnak azokat, amelyekben a hivatalos stílus dominál, de nem hangsúlyozottan választékosak, vagy egy-egy társalgási elem (pl. *ugye, azért, akkor*) is megjelenik bennük (pl. 3., 7., 18., 20., 25., 33., 39., 149., 362., 380.) A nem választékos, társalgási kategóriába számítottam azokat a hivatalos elemeket is tartalmazó fordulókat, amelyek határozottan beszélt nyelvi jelleget mutatnak, vagy szlengehez közelálló kifejezést (*oké, ja*) tartalmaznak, vagy a *jó?* kérdés szerepel bennük (pl. 166., 170., 199., 207., 213., 241., 525., 526.).

A **kihallgatók** legtöbb fordulója szó- és kifejezőkészlet, illetve nyelvtani szerkezet tekintetében **választékos/hivatalos** volt, 31 fordulójuk **erősen választékos**. Fordulóik kisebb részében (67 forduló) találunk **kötetlen fogalmazást** jelző elemeket: ezek legnagyobb részét a közvetlen társalgásra jellemző, nem választékos („pongyola”) kifejezések vagy nyelvtani alakok (*izé, mittudomén, szóval, kéne*). Bizalmas kifejezést, szlengehez tartozó szót, szóalakat nem használtak. „Haveri”, „bratyizó”, vagyis bizalmas stílusról tehát a kihallgatók oldaláról a szó- és kifejezőkészletet tekintve sem lehet beszélni.

A beszélnyelvi jellegű, közvetlen fogalmazásmód egyrészt hangulatbeli **oldottságot** eredményezett, másrészt az utasításokat és kérdéseket **egyértelműbbé**, határozottabbá is tette (pl. 73., 252., 339., 362., 514.). A hagyományos stílusminősítések alapján ez úgy fogalmazható meg, hogy a nyelvi igényesség tekintetében kevésbé választékos szóhasználat világosabb fogalmazásmódot hozott létre. Például:

337. D: Itt van, hogy 1-től 44-ig terjedő listából, tehát ezzel (xxx)...., ... ezek közül...tehát itt ténylegesen sértettek vannak-e felsorolva, Ön szerint.

338. B: Hát Ön szerint ki a ténylegesen sértett?

339. A: (Hát) akihez (xxx)... Hozzányúltak ezekhez a számlákhoz, vagy nem?²⁰

Vagy:

346. C: Önnek magyarul (tulajdonképpen?) azt kéne jelezni, azt kéne jelezni, hogy Önnek erről van(-e?) még információja

A **gyanúsított** szóhasználat és fogalmazásmódja némileg eltér a kihallgatókétól: valamivel kevesebb a formális és választékos kifejezés, nagyobb a köznyelvi és kötetlen társalgási elemek aránya, és **erősen bizalmas** stílusárnyalatú szavak is feltűnnek. Kulcsár fordulóiban legtöbbször az olyan városi köznyelvi, szlengehez közelálló elemek hozzák létre a kötetlen jelleget, mint *oké* (12-szer), *aha* (2-szer) és *ja* (19-szer); ezek elsősorban rövid, spontán válaszaiban vagy megjegyzéseiben jelennek meg. Kifejtett válaszaiban és kiegészítő megjegyzéseiben azonban hivatalos és választékos, olykor hangsúlyozottan választékos és formális fogalmazásmódot találunk (124, ill. 29 fordulóban): ez (pl. a jogi szakkifejezések, mint *elkövettem, megkárosítam, bűncselekmény*) egyrészt **fogalmi előkészítettségre és átgondoltságra**, másrészt a kihallgatás stílusához való **stílusalkalmazkodásra**, hozzáigazításra utal (Bartha 1998: 34, Tolcsvai 1996: 75).

A gyanúsított stílusát vizsgálva a hivatalos stílusréteg kifejezéseinek használatában olykor bizonytalanságokat találunk (vö. önözés is). Ez tükröződik például az ügyvéd megjegyzésében (412. f.), illetve maga a gyanúsított is tesz erre vonatkozó utalásokat, kérdéseket (465., 884. f.). Talán ez az oka annak, hogy a kihallgatók a hivatalos stílusban megfogalmazott kérdéseiket sokszor társalgási stílusban, egyszerűbben, „érthetően” is megismétlik (pl. 337–339, 407–409. f.)

²⁰ (xxx): érthetetlen szöveg

Az önözés mint megszólítási mód és a hivatalos stílusréteg dominanciája Kulcsár stílusában is meghatározza a formálisságot; ezt a beszélt nyelvi, informális elemek oldják, de nem törik meg. Kivétel ez alól az említett két erősen bizalmas forduló, amelyek a formálisságtól **határozottan eltérve bizalmaskodást**, kifejezett közvetlenséget sugallnak:

190. Ki kell mennem pisilni

405. Ezt még elmondom, és majd a végén kajálunk, jó?

Ez a két megnyilatkozás többféleképpen magyarázható. Egyrészt eredhetnek a gyanúsított egyéni stílusából (spontán megnyilatkozásai más, szlengehez közelálló elemet is tartalmaznak). Az egyéni normaérzék tarthatja ezeket a semleges köznyelv részének (vö. Fodor 2000; az egyén nyelvi tudása, Tolcsvai 1996: 34, 165). Másrészt, mivel a kihallgatás fő menetén kívül, technikai szünetekben hangzottak el, utalhatnak arra, hogy a kihallgatás keretein kívül a kihallgatott és a kihallgatók között másfajta (bizalmasabb, közvetlenebb) stílusban folyt a társalgás, mint a kihallgatás keretein belül. Harmadrészt elképzelhető az is, hogy a kihallgatók a kihallgatói stratégia részeként engedélyezték a gyanúsítottnak a formális-hivatalos stílustól való eltávolodást, a kooperációs készség és a bizalom növelésének érdekében, ez a többi társalgási stílusú fordulót is magyarázhatja (vö. Fairclough egy rendőri kihallgatás elemzéséről, ahol a gyanúsított szlengelemeket használt: „It is always possible in cases of this sort that the person with institutional power is tactically yielding some ground in order to be able to pursue a longer-term strategy” 1998: 69). E lehetőségek között a nyelvi jelenségek alapján nem lehet választani.

c) Kérések, utasítások és kijelentések: a beszédaktusok megformálása

Az alá-fölérendeltségi viszonyok és az udvariasság foka jól tükröződnek a **beszédaktusok megfogalmazási módjában** is. A hosszabban vagy áttételesen megfogalmazott kérések és felszólítások általában udvariasabbnak és enyhébbnek, míg a rövidebb, indirekt felszólítások közvetlenebbnek és/vagy gorombábbnak számítanak (vö. Searle 1975, Lakoff 1975, Ervin-Tripp 1976, Szili 2002a, 2002b, 2004).

A **kihallgatók** a gépirónőnek közvetlen, határozott, felszólító módú utasításokat adnak (*íradj*), ugyanígy egymásnak is (*mondj, diktáld*); a gyanúsított felé azonban **közvetett módon**, udvarias formában fogalmazzák meg utasításaikat. Ennek leggyakoribb formája a *kellene/kéne* kifejezés; a felszólítás enyhített formájának tekinthető több esetben a többes szám 1. személyű igealakok használata is: például *soroljuk fel* (86.), *térjünk vissza* (222., 238.), *fogalmazzuk meg* (864.) (ezek elkülönítése olykor nehéz a valódi többes szám 1. személyű használatától). – Emellett **közvetlen** felszólító módot is használnak: *tekintsen át* (70.), *sorolja fel* (88.) *mondja* (88.), *ismertesse* (361.), *mondjon* (386.); ezek mellett gyakran áll valamilyen enyhítő hatású szó, például *hadd mondjon* (386.), *kérem ismertesse* (361.), *nyugodtan tekintsen át* (70.) (enyhítők vö. Labov–Fanshel 1977: 405, Szili 2004: 107). Enyhítés nélkül 2 alkalommal állt felszólítás. A közvetlen felszólításokhoz sorolhatók az elliptikus szerkezetek is (*Jó de előtte még egy számot* [73.], *Tovább* [152.], 40., 368. [?]) (Szili 2004: 108).

A **gyanúsított** kevés irányító, felszólító megjegyzést tett; ezek során túlnyomórészt a többes szám 1. személyű igealakot használta: *Akkor a választ húzzuk ki* (841.); *ezt írjuk be* (884.). Felszólító módot egyszer használt, de nem a kihallgatókra vonatkozólag: *legyen elég ennyi* (301.). Közvetlen felszólítást a kihallgatók felé nem tett.

Felszólítás módja az irányító jellegű fordulóban:²¹

	Kihallgatók	Gyanúsított
Felszólító mód (közvetlen)	5	1
Elliptikus szerkezet (közvetlen)	4	–
<i>Szeretnék kérni</i> (enyhített)	1	–
<i>Kéne, kellene</i> (enyhített)	9	–
Feltételes mód (enyhített)	–	1
Többes szám 1. személy (enyhített)	9	2

E táblázatból látszik az indirekt alakok túlsúlya a kérések és utasítások megfogalmazásában, ami nagyfokú udvariasságot jelez. A közvetlen direktívák aszimmetrikus használata kismértékben magasabb státuszt jelez.

Nemcsak a közvetlen felszólításokban, hanem más, a saját vagy a beszélőpartner viselkedésére vonatkozó kijelentésekben is jellemző, különösen a performatív használatú igéknél (pl. kérdések vagy kiegészítések bevezetésében), hogy a beszélők a kategorikus kijelentésekkel szemben (pl. *figyelmeztetem, közlöm önnel* [1.]) előnyben részesítették a feltételes módot és más, határozottságot kerülő alakokat (pl. *szeretnék-es szerkezetet*): például *tennék egy megjegyzést* (149.), *kérdoznék valamit* (162.), *elmondanám* (884.), *meg szeretném jegyezni* (305., 309.), *szeretnék rákérdezni* (317., 5., 227., 494. stb). Ez az indirektség is udvariasságot fejez ki.

Összesítve az egész kihallgatás során:

	Kihallgatók	Gyanúsított
<i>Szeretnék</i>	5	4
<i>Kéne, kellene</i>	24	1
Feltételes mód	14	15
Többes szám 1. személy**	9	2
Felszólító mód	5	1*
Elliptikus szerkezet	4	–
Összesen	61	23

* Nem a kihallgatókra irányuló felszólítás

** Nem valódi többes számra vonatkozólag

²¹ Összegük kevesebb, mint az összes irányító forduló, mert nem minden irányító fordulóban volt felszólítás, és több felszólításban nem szerepelt ige.

Ennek alapján elmondható, hogy a kihallgatás során a direktívumok és a performatív kifejezések túlnyomórészt indirekt megfogalmazása **kölcsönös és fokozott udvariasságot és a felek között távolságot** fejez ki, és **távol áll a közvetlenséget** kifejező formáktól. Emellett a kihallgatók által alkalmazott 9 közvetlen direktívum – miközben a kihallgatott hozzájuk egy ilyet sem intézett – az ő fölérendeltségükre, magasabb rangjukra utal.

Összefoglalás – A stílus

A kihallgatáson belül elkülönül a kikérdezés és vallomástevés, illetve a technikai részletekre vonatkozó részek stílusa, továbbá különbözik egymástól az egyes beszélők stílusa is; a kihallgatás stílusstruktúrája tehát nem homogén. A kihallgatók és a gyanúsított stílusa összességében nagyjából hasonló: a kihallgatóké túlnyomórészt hivatalos, szakmai vagy semleges, Kulcsár stílusa kevésbé választékos, de többnyire szintén hivatalos vagy semleges volt. Kisebb mértékben mindkét oldalon használtak társalgási stílusra jellemző, beszélt nyelvi stíluselemeket is, Kulcsár beszélt nyelvi kifejezéseiben szlenghöz közelálló elemek is megjelentek. A beszélt nyelvi jelleg és az informális városi köznyelv elemei, elsősorban Kulcsár és a kihallgatást vezető ügyész megnyilatkozásaiban, az erősen formális fordulók mellett oldották a kihallgatás egészének formális stílusát, de önmagukban nem eredményeztek bizalmasságot. Kivételt képez a gyanúsított két fordulója, amelyek erősen bizalmasként értékelhetők. A kihallgatók részéről bizalmas megjegyzést nem találunk.

A megszólítások rendszere a kihallgatók és Kulcsár között határozottan formális és udvarias viszonyt, tehát személyközi távolságot jelez. A felszólítások és más performatív megnyilatkozások megfogalmazása kölcsönös udvariasságot jelez, emellett kismértékben a kihallgatók fölérendeltségét tükrözi.

7. A kihallgatók és az ügyvéd szerepe

Futólag érdemes kitérni a többi résztvevő szerepviszonyaira is. A kihallgatáson részt vevő három ügyészségi kihallgató körülbelül egyformán aktív volt. A **fordulók számát** tekintve némileg A vezet, és ő tette fel a legtöbb kérdést is, vagyis a **kérdező, kihallgató szerepe** leginkább hozzá, illetve D-hez köthető. Mint korábban láttuk, A jelölte ki messze a legtöbb témát is, vagyis a **tematikai** és ezáltal a **szakmai irányítás** („Miről legyen szó?”) is egyértelműen hozzá köthető. A társalgás **stratégiai irányítója** („Mi történjen?”) egyértelműen C (dr. Ihász Sándor osztályvezető ügyész) volt, aki lényegesen kevesebb kérdést tett fel a másik két ügyésznél, ellenben a legtöbb irányító megjegyzést (köztük és az egész társalgásban is) ő tette. Interakciós aktivitása Kulcsárral szemben erős aszimmetriát és határozott fölérendeltséget tükröz: kérdéseket tesz fel, és sok utasítást ad, de csak minimális mértékben válaszol. Stílusát tekintve azonban – a társalgási stílusú kifejezések és fordulók nagyobb számával – ő a legoldottabb. A kihallgatók között az egyes szerepek tekintetében nem volt konfliktus, olajozottan, kooperatívan működtek együtt.

Az ügyvéd kevés fordulóban (52) ugyan, de aktívan részt vett mind a kérdésben, mind a válaszolásban és az irányításban. Megvizsgálva, hogy melyik megnyilatkozása kinek szólt, és kit képviselve hangzott el, azt találjuk: az ügyvéd 3 kérdésben, 8 válaszban és 4 megjegyzésben a kihallgatók kérdéseit és válaszait közvetítette védence felé, 1 kérdésben, 8 válaszban és 11 megjegyzésben pedig védence oldaláról fordult a kihallgatókhöz.²² Egyaránt képviselte és közvetítette tehát mindkét fél álláspontját a másik felé; a kihallgatókat eközben formális módon önözte, míg védenccével kölcsönösen tegeződtek, ami stilisztikailag a védencehez való közelebbi állást, bizalmasabb viszonyt jelzi.

Összegzés

Az elemzések eredményeit így összegezzük: a kihallgatást egyértelműen az **ügyészségi kihallgatók vezették** (a stratégiai irányítás C, vagyis Ihász Sándor vezető ügyész, a szakmai-tematikai irányítás elsősorban A kezében volt): ők rendelkeztek a fordulóelosztásról, ők tették fel a legtöbb kérdést, ők adták a legtöbb utasítást és ők döntöttek a technikai részletekről. A kihallgatásnak határozott **tematikai** menete volt, és ezt az ügyészek szabták meg. A **kezdeményezések** és reagálások aránya a kihallgatók egyértelmű, nagyfokú dominanciáját tükrözte.

A **kihallgatott** szerepét túlnyomórészt válaszadás és a kihallgatók által kijelölt témák bővebb kifejtése jellemezte. A kihallgatók az általuk kijelölt határok között nagy mozgásteret engedtek Kulcsár Attilának, tematikailag és interakcionálisan is. Kulcsár ezzel élt is: a kihallgatás során mind kérdések feltevésével, mind önálló megjegyzésekkel és önálló témakezdeményezésekkel jelentős **aktivitást és együttműködést** mutatott. A kihallgatók e fölött is kontrollt gyakoroltak, az általuk feltett kérdések elöl nem engedték Kulcsárt kitérni, témáikat következetesen végigvitték, miközben ők szelektáltak Kulcsár témafelvetései és kérdései között.

A kihallgatás hangneme, **hangulata** és belső erőviszonyai, **irányításszerkezete** eltérnek egymástól: miközben az **irányítás** tekintetében a kihallgatók **határozott dominanciáját** és erős aszimmetriát figyeltünk meg, ez nem párosult rideg, szigorú hangnemmel, és a résztvevők **stílusa** nem tükrözött nagyfokú aszimmetriát, távolságot. A kihallgatás egészében a formális-hivatalos stílus dominált, a résztvevők közti távolságot a megszólítások rendszere is rögzítette; ám emellett az udvariasság, a háttéracsatorna-jelzések (nevetés), a humoros megjegyzések és a beszélt nyelvi, társalgási stílusú megjegyzések kifejezett oldottságot hoztak létre. Az oldottság azonban nem vált „bratyizássá”, a kihallgatók részéről bizalmas jelzéseket nem találunk. Kulcsárnak két megnyilatkozása volt bizalmas, ezek többféleképpen is értelmezhetők. Az oldott hangulathoz járultak hozzá a szimmetrikus udvariasság és a kölcsönös együttműködés jelzései is (pl. támogató háttéracsatorna-jelzések nagy száma, kooperatív egyszerre beszélés). A kihallgatás egészét tekintve azonban a stilisztikai aszimmetria, vagyis a nem választékos és szlengehez közelálló beszélt nyelvi jelenségek, az oldottságot célzó és együttműködést, serénységet ki-

²² 4 forduló értékelhetetlen ebből a szempontból.

fejező jelzések nagyobb száma Kulcsár részéről, illetve a választékosabb, hivatalosabb stílus és a direktívák közvetlenebb megfogalmazása a kihallgatók részéről finoman, a stílus és hangnem szintjén is jelzi a köztük levő státusz- és irányításbeli különbséget.

Mindebből egyrészt megállapítható, hogy egy társalgás hangneméből, a beszédpartnerek stílusából nem következtethetünk közvetlenül a társalgás irányításbeli és belső hierarchiaviszonyaira. Másrészt, hogy egy társalgás irányítási és hatalmi viszonyainak vizsgálatához a teljes beszédeseményt figyelembe kell venni, és lehetőleg több aspektusból is vizsgálni, mivel az egyes aspektusok és elemzési módszerek módosíthatják vagy kiegészíthetik egymást, és egyes kiragadott részletek nem feltétlenül tükrözik a beszédesemény egészében kirajzolódó arányokat.

SZAKIRODALOM

- Adelswärd, Viveka–Aronsson, Karin–Jönsson, Linda–Linell, Per 1987. The unequal distribution of interactional space: Dominance and control in courtroom interaction. *Text* 7: 313–46.
- Bartha Csilla 1998. *A sociolingvisztika alapjai*. ELTE Bölcsészettudományi Kar Mai Magyar Nyelvi Tanszék. Budapest.
- Bilous, Frances R.–Robert M. Krauss 1998. Dominance and accommodation in the conversational behaviors of same- and mixed-gender dyads. *Language and Communication* 8: 183–94.
- B. Kovács Mária 1999. A funkcióigés szerkezetek a jogi szaknyelvben. *Magyar Nyelvőr* 123.
- Boross Otília–Pléh Csaba 1988. A nem verbális közlések a gazdagréti felvételekben. In: Kontra Miklós (szerk.): *Beszélt nyelvi tanulmányok*. Linguistica, Series A. Studia et dissertationes. 1. MTA Nyelvtudományi Intézet. Budapest. 159–77.
- Brock, Alexander–Meer, Dorothee 2004. Macht–Hierarchie–Dominanz–A/Symmetrie. *Gesprächsforschung*. 184–209.
- Brown, Penelope–Levonsin, Stephen C. 1987. *Politeness. Some universals in language usage*. Sambridge University Press. Cambridge.
- Brown, Gillian–Yule, George 1991. *Discourse analysis*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Buda Béla 1994. *A közvetlen emberi kommunikáció szabályszerűségei*. Animula. Budapest.
- Cameron, Deborah 2001. *Working with spoken discourses*. Sage Publications. London–Thousand Oaks–New Delhi.
- Clarke, David D.–Argyle, Michael 1982/2001. Beszélgetési szekvenciák. In: Pléh–Siklaci–Terestyéni (szerk.): *Nyelv – kommunikáció – cselekvés*. Osiris. Budapest. 565–602.
- Diamond, Julie 1996. *Status and Power in Verbal Interaction. A study of discourse in a close-knit special network*. John Benjamins. New York.
- Domonkosi Ágnes 2002. *Megszólítások és beszédpartnerre utaló elemek nyelvhasználatunkban*. Debrecen.
- Ervin-Tripp, Susan 1972/2001. A sociolingvisztikai szabályokról: váltogatás és együtt-előfordulás. In: Pléh–Siklaci–Terestyéni (szerk.): *Nyelv – kommunikáció – cselekvés*. Budapest. 507–41.
- Ervin-Tripp, Susan 1976/2001. Ott van Szibill? A direktívumok szerkezete az amerikai angolban. In: Pléh–Siklaci–Terestyéni (szerk.): *Nyelv – kommunikáció – cselekvés*. Budapest. 82–123.
- Fairclough, Norman 1989. *Language and Power*. Longman. London–New York.
- Fábián Pál–Szathmári István–Terestyéni Ferenc 1958. *A magyar stilisztika vázlata*. Tankönyvkiadó. Budapest.
- Fodor István 2000. Szleng – bizalmas köznyelv. *Magyar Nyelvőr* 124:
- Gal, Susan 2001. Beszéd és hallgatás között. *Replika*. 45–6.

- Goldberg, Julia A 1990. Interrupting the discourse on interruptions. *Journal of Pragmatics* 14/6: 883–903.
- Günthner, Elisabeth–Kotthoff, Helga 1992. *Die Geschlechter im Gespräch: Kommunikation in Institutionen*. Metzler. Stuttgart.
- Heydon, Georgina 2004. The Language of Police Interviewing. In: Linfoot–Ham, Kerry (rev.) 2005. *Linguist List*. 16: 1545. In: <http://cf.linguistlist.org/cfdocs/new-website/LL-WorkingDirs/pubs/reviews/get-review.cfm?SubID=54147>
- Hymes, Dell 1974/2001. A nyelv és a társadalmi élet kölcsönhatásának vizsgálata. In: Pléh–Siklaki–Terestyéni (szerk.): *Nyelv – kommunikáció – cselekvés*. Budapest. 458–96.
- Ingenhoff, Diana 1998. Der Kampf ums Rederecht I. In: Schmitz, H. Walter (Hg.): *Vom Sprecher zum Hörer*. 125–200.
- Iványi Zsuzsanna 2001. A nyelvészeti konverzációelemzés. *Magyar Nyelvőr* 125: 74–93.
- Jurafsky, Daniel–Shriberg, Elizabeth–Fox, Barbara–Curl, Traci 1998. Lexica, Prosodic and Syntactic Cues for Dialog Acts. In: <http://66.249.93.104/search?q=cache:MNo-CVkmMwJ:www.stanford.edu/~jurafsky/ACL98discourse.pdf+Yngve+1970&hl=hu>
- Käsermann, Marie-Louise 1991. Obstruction and dominance: uncooperative moves and their effect on the course of conversation. In: Marková, Ivana–Foppa, Klaus (Szerk.). *Asymmetries in Dialogue*. Barnes & Noble Book. Harvester Wheatsheaf. 101–24.
- Keszler Borbála 1983. Kötetlen beszélgetések mondat- és szövegtani vizsgálata. In: Rácz Endre–Szathmári István (szerk.): *Tanulmányok a mai magyar nyelv szövegtana köréből*. Tankönyvkiadó. Budapest. 164–202.
- Kiss Jenő 2002. *Társadalom és nyelvhasználat*. Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest.
- Knapp, Mark L.–Hall, Judith 1992. *Nonverbal communication*. Holt, Rinehart and Winston, Inc. Forth Worth–Philadelphia–London.
- Kövecses Zoltán 1998. *Magyar szlengszótár*. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Lakoff, Robin 1975. *What we can do with words? Politeness, Pragmatics and Performatives*. California. Berkeley.
- Linell, Per–Gustavsson, L.–Juvonen, P. 1988. Interactional dominance. *Linguistics* 26: 415–62.
- Linell, Per–Luckmann, Thomas 1991. Asymmetries in dialogue: some conceptual preliminaries. In: Marková, Ivana–Foppa, Klaus (Szerk.). *Asymmetries in Dialogue*. Barnes & Noble Book. Harvester Wheatsheaf. 1–20.
- Marková, Ivana–Foppa, Klaus Szerk. 1991. *Asymmetries in Dialogue*. Barnes & Noble Book. Harvester Wheatsheaf.
- Reményi Andrea Ágnes 2001. Nyelv és társadalmi nem. *Replika*.
- Reményi Andrea Ágnes 2003. Nyelvhasználat és hierarchia: munkahelyi csoportok megszólítási rendszerének diádikus elemzése. In: <http://66.102.9.104/search?q=cache:v3O24mgriU4J:www.mtapti.hu/mszt/20003/remenyi.htm+rem%C3%A9nyi+andrea&hl=hu>
- Rommetveit, Ragnar 1991. Dominance and asymmetries in *A Doll's House*. In: Marková, Ivana–Foppa, Klaus (Szerk.). *Asymmetries in Dialogue*. Barnes & Noble Book. Harvester Wheat-sheaf. 195–220.
- Sacks, Harvey–Schegloff, Emmanuel–Jefferson, Gail 1974. A Simplest Systematics for the Organization of Turn-Taking for Conversation. *Language* 50: 696–735.
- Schegloff, Emmanuel 1984. A beszélgetés néhány kérdéséről és kétértelműségéről. In: Pléh–Siklaki–Terestyéni: *Nyelv – kommunikáció – cselekvés*. Osiris. Budapest. 436–58.
- Schiffrin, Deborah–Tannen, Deborah–Hamilton, Heidi 2001. *The Handbook of Discourse Analysis*. Oxford. Blackwell.
- Schmalenberg, Stefanie 1998. Der Kampf ums Rederecht II. In: Schmitz (Szerk.): *Vom Sprecher zum Hörer*. S. 200–38.

- Schmitt, Reinhold 2001. Die Tafel als Arbeitsinstrument und Statusrequisite. In: Iványi, Zsuzsanna–Kertész, András (szerk.): *Gesprächsforschung. Tendenzen und Perspektive*. Verlag Peter Lang. Frankfurt a. Main. 221–41.
- Shuy, Robert W. 2001. Discourse Analysis in the Legal Context. In: Schiffirin–Tannen–Hamilton (szerk.): *The Handbook of Discourse Analysis*. Oxford. Blackwell.
- Searle, John R. 1975/2001. Közvetett beszédaktusok. In: Pléh–Siklák–Terestyéni: *Nyelv – kommunikáció – cselekvés*. Osiris. Budapest. 62–79.
- Streeck, Sabine 2002. Dominanz und Kooperation in der neuropädiatrischen Sprechstunde. In: Brünner–Fiehler–Kindt (Szerk.): *Angewandte Diskursforschung I*. 174–96.
- Szathmári István 1994. *Stílusról, stilisztikáról napjainkban*. Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest.
- Szathmári István 2004. *Stilisztikai lexikon*. Tinta Kiadó. Budapest.
- Szili Katalin 2002a. A kérés pragmatikája magyar nyelven. *Magyar Nyelvőr* 126.
- Szili Katalin 2002b. Hogyan mondunk nemet magyarul? *Magyar Nyelvőr* 126.
- Szili Katalin 2004. *Tetté vált szavak. A beszédaktusok elmélete és gyakorlata*. Tinta Kiadó. Budapest.
- Thomas, Jenny A. 1985. The language of power. Towards a Dynamic Pragmatics. *Journal of Pragmatics* 9: 765–83.
- Tolcsvai Nagy Gábor 1996. *A magyar nyelv stilisztikája*. Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest.
- Tolcsvai Nagy Gábor 2001. *A magyar nyelv szövegtana*. Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest.
- Dijk, Teun A. van 1981. *Handbook of Discourse Analysis*.
- Dijk, Teun A. van 1988. *News as discourse*. Lawrence Erlbaum Assc. New Jersey
- Wardhaugh, Ronald 2002. *Szociolingvisztika*. Osiris. Budapest.
- MTV Híradó, 2005. aug. 9.: <http://www.hirado.hu/cikk.php?id=54399>
- MTV Híradó 2005. aug. 22. <http://www.hirado.hu/cikk.php?id=56557>
- Origo aug. 18.: <http://66.249.93.104/search?q=cache:4p6hHBLmTuoJ:www.origo.hu/itthon/20050818kulcsar.html+Kulcs%C3%A1r+mag%C3%A1z%C3%B3tdak&hl=hu>
- stop.hu. aug. 8.: <http://www.stop.hu/showcikk.php?scid=1011197>
- stop.hu videó: <http://www.stop.hu/mediatar.php?megnyit=vendegkonyv&parent=1001&x=15&kovetkezo=igen>
- Klubrádió 2005. aug. 22.: http://66.249.93.104/search?q=cache:KEMP_EFmv0sJ:www.riporter.axelero.net/minden.html+Kulcs%C3%A1r+%C3%BCgyv%C3%A9d+dikt%C3%A1l&hl=hu
- Origo Fórum a Kulcsár-kihallgatásról 2005. aug. 9.: <http://66.249.93.104/search?q=cache:5sdZL4gCRkI:forum.origo.hu/forum%3Dshow%26fid%3D92158%26page%3D59%26order%3D%26hiview%3D1+Kulcs%C3%A1r+%C3%BCgyv%C3%A9d+dikt%C3%A1l&hl=hu>
- index.hu 2005. aug. 22.: <http://66.249.93.104/search?q=cache:9ldTv7cdUY8J:index.hu/politika/belfold/kesh9621+Ker%C3%A9k+Csaba+feljelent%C3%A9s&hl=hu>

Hámori Ágnes

SUMMARY

Hámori, Ágnes

Dominance and affability in the Kulcsár interrogation

In one of the most important, and politically far-reaching, recent embezzlement cases in Hungary, the video recording of an interrogation at the prosecutor's office has become public. This paper analyses the reflection of dominance and control in the recorded conversation, as well as the role structure, tone and style of the interrogation, on the basis of various linguistic phenomena. The regulation of turn taking, initiatives and responses, thematic control, backchannel channel sig-

nals and stylistic phenomena are all analysed and it turns out that, in the present case, control was throughout in the hands of the prosecution and that the interrogation was directed strenuously, with clear dominance and strong control. However, the interrogators' dominant role and strict thematic and strategic control was not coupled with a stiff and rigid style: the tone of the interrogation, apart from a number of more formal portions, was often relaxed, and sometimes casual. This shows in general that the style and control structure of a particular speech event are two separate planes that may significantly differ from one another.